

ВЕЙО МЕРИ ВЪЖЕ ОТ МАНИЛА

Превод от немски: Елена Николова, 1969

chitanka.info

I

Въжето лежеше насред шосето и Юсси Кепилля го вдигна. Трябва да го бе загубил някой нехаен шофьор от снабдяването. То бе единствената полезна вещ, която Юсси намери за цялото време, докато бе на фронта. Едно съвсем ново, чисто, неупотребявано въже, без скъсани влакна, а не някакво долнокачествено хартиено; двата му края бяха завити както се полага. Юсси се зарадва. Залови се на самото място, насред пътя, да измери въжето. Развърза го и започна да го намотава на ръката си. Десет разтега. Един войник от ловджийския корпус мина на велосипед, удари спирачките и слезе от колелото, за да види какво прави Юсси.

— Играеш ли си, или вършиш работа? — запита той.

— Защо?

— Питам, може да ти трябва помощ. Двамата по-лесно...

Юсси разбра; той съвсем не можеше да бъде сметнат за глупак.

— Има работи, които най-добре човек да си върши сам — каза той.

— Е, туй вече е мъжка приказка — съгласи се войникът и продължи пътя си.

Юсси бе малко поуплашен: току-виж, че въжето е на войника и той е тръгнал да го търси, видял го е проснато на шосето и тъкмо да си го вземе, Юсси го изпреварва със секунда.

Той отнесе незабелязано въжето в землянката и го окачи на един пирон зад вратата. Вечерта, когато всички се прибраха, видяха въжето.

— По дяволите, кой е провиснал на гвоздея ми туй въже? Къде ще си закача шинела? На кого е въжето? — разфуча се войникът, който влезе последен.

— Не пипай, мое е — скочи Юсси от нара си. Каза го пред всички, тъй да се рече, признание за извършен грях. Но Юсси това и беше целил, когато окачи въжето така, че всички да го забележат веднага.

— Тогава сваляй го от моя пирон.

Юсси посегна бързо към въжето, но войникът успя да го грабне, поразгледа го, след това подхвърли пренебрежително:

— Ако си намислил да се бесиш, недей с въже от Манила. Много се разтяга.

Юсси прибра въжето на своя нар и го напъха под еловите клонки. Там то си остана цели два месеца. В началото на юни на Юсси му дойде редът за отпуската.

— Ще взема въжето и ще го занеса у дома. Тук, както изглежда, няма да ми дотрябва — каза той в навечерието на заминаването, извади въжето, повъртя го небрежно в ръце, сякаш обмисляше дали си заслужава да мъкне със себе си такова нещо. Тия думи очевидно не направиха никакво впечатление на другите. Всеки бе зает със собствените си работи. Но след малко един провлечен глас от горните нарове поде:

— Да съм като тебе, няма хич и да се опитвам. Може да си го наумил добре, но е опасно. Във влаковете има военни полицаи, само това чакат — да открият въжето в раницата ти.

— Не съм го откраднал — каза Юсси разгневен.

— Кой казва такова нещо? Тази глупава дума не бива и да ти идва на езика. Ако ги наведеш на тая идея, току-виж, че те и обесили на твоето въже.

— Нищо не съм спечелил от таз война. Само мазоли и синини. И нищо няма да спечеля. Да занеса барем едно въже в къщи — лютеше се Юсси.

— Не се оплаквай. Помни, че си участвувал, когато се е творяла световната история. Мисли за честта, която никой не може да ти отнеме. Мисли за това, как развявахме от победа към победа нашите знамена, напоени в кръв и пот.

Един млад войник от долните нарове разгъна мръсната си партенка и я размаха във въздуха.

— На ти бойно знаме.

— Ти си обърши най-напред млякото край устата — обади се войникът от горния нар. — Лесно е да хулиш. Мисли си каквото щеш, само не си дери гърлото и не дрънкай глупости. Аз говорех за символични знамена, които никой никога не може да ни отнеме. Тях не можеш да хвърлиш при мръсното бельо, те нито се перат, нито се къпят. Не са направени от плат.

— Всеки от вас е отмъкнал в къщи какви ли не работи. Аз не съм взел дори една игла. Виждал съм мнозина с изцапани от кръв ръце да претърсват мъртвите врагове, а аз никога не съм докоснал убит войник. Не съм пипвал негови вещи.

— Стига си дрънкал. Сещам се за Еенислина, където Юсси живееше в съседна с мен стая. Спомняш ли си, Юсси? Оная учителка, или каква беше, не знам, от Аунус, хубаво момиче. Чуваше се през стената — не можех да не слушам. Не знам какво правеше там кроткият Юсси, но изведнъж чувам момичето да казва: „Опипвай, каквото ще опипваш, само ми пощади девствеността.“ Така рече момичето, помниш ли, Юсси?

— А сетне какво? — запита Юсси, свъсил вежди.

— Какво ли? Ти излезе от съседната стая с пръст в устата, госпожицата си беше казала твърдата дума. И със сълзи на очи каза какво добро било момичето, дето ти отрязва квитанцията.

— Това е дърта лъжа — отричаше Юсси.

— Че е лъжа, лъжа е — съгласи се войникът. — Само че ти, изглежда, лесно вярваш на приказките на жените.

Всички почти бяха забравили историята за въжето и щяха съвсем да я забравят, ако един всепризнат бърбовец между войниците не беше подновил разговора.

— За какво ще носиш това въже в къщи? Подир три недели си пак тук.

— Ще го занеса на Виира, може да си простира на него прането — каза Юсси, като че това беше най-естественото нещо на света.

А бърбовецът като отвори една уста:

— Притрябвало ѝ е на Елвира въже. Сега немците имат грижата нищо да не ѝ липсва на твоята Елвирка.

— В нашето село няма немци.

— Я не думай, кой знае дали тъкмо сега някой ефрейтор не завърта главата на твоята Елвира с въже за пране и бог знае с какво още.

— Каквото и да приказваш, въжето не е твое. Дори на две да ме прережат — разгневи се люто Юсси и прокара длан по корема си, — пак ще кажа, че въжето не е твое. Можеш да си разправяш бабини деветини, докато се пукнеш.

— На такъв, каквото и да му говориш, главата му не увира. — Сега пък дърдоркото се разяри. Той грабна фуражката си от пирона и излезе.

— Дявол да го вземе, от една шега се разлюти, а пък инак е кротък като агне или поне така се преструва.

— Такъв глупав човек рядко съм срещал — каза Юсси, все още леко задъхан от гняв.

— Хитър селянин е той, хитър. Ходи по снега, диря не оставя — опитваха се някои от приятелите на Юсси да го успокояват.

— Аз въжето ще си взема, пък дори ако трябва на шията си да го окача. Няма да го оставя тука, решил съм твърдо. Един отракан войник като мене все някак ще прекара едно въже — не млъкваше Юсси.

— Е добре, носи си го, тъкмо да не си взема друг някой белята с него.

На сутринта, в деня на заминаването, Юсси уговаряше нещо шепнешком с един от най-мълчаливите другари. След това си пошушна тайнствено с друг, после взе под мишница навитото въже и тримата излязоха от землянката, най-отпред Юсси с навитото въже в ръка.

— То се знае, че ще ти помогна, макар и да нямаш нужда от помощ — уверяваше го мълчаливият, когато излизаха.

Другите забелязаха, че Юсси излиза с въжето и си смигнаха. Като по даден сигнал те се исипаха от всички страни на малката площадка зад землянката, за да гледат приготовленията на отпускаря Юсси. Двамата помощници вече обикаляха около Юсси, хванали краищата на въжето, единият надясно, другият наляво. А Юсси, съблечен до кръста и със свлечени панталони, стоеше по средата прав като ос, вдървен и се мъчеше да не мърда.

— Не си изпъчвай така корема — предупреди го един от войниците, който непрекъснато даваше полезни съвети.

— Стой съвсем естествено, инак ще стане халтаво, а таквоз едно ново въже може да ти докара беля, ако почне да се свлича: няма да можеш нито да ходиш, нито да стоиш, тогава с теб направо е свършено. А не бива и да ти личи отдалеч. Хайде, прибирай корема, изпъчи гърдите.

— Здравно затягайте, момчета. Стягайте колкото можете. Не се бойте, няма да се скъса — разпалваше се дърдоркото.

— Кой бе, Юсси ли няма да се скъса?

— Не, въжето.

Юсси също се шегуваше. Това му се виждаше най-умно, за да избегне обидите. Нека го карат на смях, щом им се ще.

— Стягайте, стягайте, аз издържам. Я какви сте яки момчета — подвикваше той. — А вие наоколо не стойте с пуснати ръце, има достатъчно място да се хванат още няколко души.

Двама побързаха да се притекат на помощ, но скоро краищата на въжето толкова окъсяха, че те едва можеха да се разминат, обикаляйки Юсси.

— Да го намотаем ли до под мишниците? — попита мълчаливият. — Разбира се, но не много пъти, защото иначе няма да можеш да си пускаш ръцете надолу. Ако ли пък го намотаем цялото около корема, на гърба ти ще щръкне такава гърбица, че отдалеч ще се вижда.

— Ако щете, до гушата навивайте — каза Юсси.

— Слушай, къде да го завържем, отпред или отзад? Отпред ще е май по-добре, сам ще го стягаш, ако се разхлаби. А сега остава да се направи един здрав възел. Краищата дойдоха малко дълги, ще ги напъхаш в панталоните да не се мотаят — мърмореше мълчаливият, докато завършваше работата си.

— Я го виж тоя Юсси какъв е представителен. Има си и предница, и задница — забеляза бърбривият.

— Готово — каза мълчаливият и тупна Юсси по рамото. — Я се обърни да те огледаме.

Юсси направи няколко крачки напред и назад.

— Добре стана — признаха всички.

След това започна обличането на Юсси. Ризата нахлузи сравнително лесно, но куртката не можеше да се закопчее. Мълчаливият, който беше много по-едър от Юсси, почти великан до него — той дори получаваше двойни дажби, — му даде своята куртка, която стигаше до коленете на Юсси.

— Я гледай, сега е добре — кимна мълчаливият доволно. — А твоята, като ми падне сгода, ще сменя за по-голяма. — Той дори не се опита да облече куртката на Юсси. — Ще кажа, че я е намокрил дъжд и се е свила.

Юсси метна раницата на гърба си и вдигна ръка като за фашистки поздрав. След това тръгна, крачеше по мекия пясък на запад, в посока към артилерийските позиции.

— Ей, ти в отпуск по бременност ли отиваш? — извика бърбивият (кой друг?). — Изглеждаш като в деветия месец. Елвира ще си помисли, че ти на нея си изменял.

Юсси само обърна към тях усмихнатото си лице, махна с ръка на запад и затича.

— Да не повярваш, че Юсси бил такава лисица — забеляза бърбивият.

— Хитър селяк, хитър.

— Такъв и дявол ще кръсти — обади се друг.

Войниците изпровождаха с очи Юсси и колкото с по-голяма лекота той се отдалечаваше от тях, толкова лицата им ставаха по-сериозни. Юсси се бе загубил вече от очите им, а те все още се взираха в пътя, който водеше на запад покрай артилерийските позиции зад почти непроницаемата решетка или ограда от елови стволи.

II

Наоколо — само гори и блата, блата и гори. Влакът се носеше бързо. Дърветата бяха като повехнали. Слънцето жареше.

Често спираха посред гората пред някоя малка къщица, за да вземат още войници. Военната полиция във влака проверяваше удостоверенията за отпуски и пак изчезваше. В съседното купе свиреха на хармоника. Един мършав, наглед сънлив войник се готвеше да събира пари като църковен клисар на бедна енория. С шапка в ръка той вървеше по дългия коридор и тикваше всекиму под носа тая смачкана дискусна торбичка, без да каже дума или дори без да благодари, когато някой пуснеше една марка. Младши сержантът от щаба на генерал Лагус, седнал до Юсси, хвърли пет марки, но поиска да му изсвирят за това „Очи чьорние“. Скоро подир първия войник, който събираше пари, се появи втори, нисък, мургав, той също поднасяше шапката си на всички, но никой не му даде нищо.

— По една марка от човек, моля — повтаряше той. — Нали всички слушате.

— Я си обирай крушите — подканяха го другите. — Ние вече си дадохме гологаните за музиката.

Вдигна се доста голяма врява, но първият, който бе събрал парите, дългият, сънливият, не се виждаше никъде.

Влакът спря на по-голяма гара. Военните полицаи нахълтаха от двете страни на вагона, в който седеше Юсси, и започнаха да влизат в купетата. Навън стояха други по продължение на целия влак, така че наистина го държаха като в клещи. Започнаха да претърсват основно багажа на войниците и в единия край на вагона вече се вдигна шум. В една раница бяха открили чифт ботуши. Искаха да изведат войника — нищо не помагаше, макар той да твърдеше, че може да обясни всичко. Обясненията щяха да изслушват по-късно.

— Покажи документ от ротния командир, че си донесъл тия ботуши от къщи или пък, че си ги направил в ротата от собствен материал — продължаваше да опява военният полицаи.

— Прегледа ли вече раницата на оня шишко? — запита единият полицаи приятеля си, сочейки към Юсси.

— Готово — отговори другият.

Ако не се смятат тия думи, във вагона, докато патрулът беше вътре, и дори след като си излезе, цареше пълна тишина. По перона преведоха двама задържани войници; единият беше крадецът на ботушите. Той размахваше юмрук във въздуха, видимо все още се надяваше, че ще може да даде своите обяснения. Проверката беше вече приключена, полицаите се събраха навън, приказваха си и се смееха. Двама от тях се разговаряха като добри приятели, когато зад единия тихомълком се прокрадна трети и приклепна, опрял ръце на коленете си. Оня продължаваше да си говори най-спокойно, когато приятелят му го блъсна изведнъж в гърдите и той се преметна назад през клекналия и се плъсна по гръб на земята. Гръмогласният смях на останалите прозвуча на войниците във вагона като злорадо и подигравателно грачене. Събореният се надигна с мъка, опипваше задните си части и поглеждаше изпод вежди. Лицето му бе налято с кръв. Той се нахвърли срещу приятеля си, който го бе блъснал така коварно. Другите полицаи продължаваха да се хият. Някой от влака извика:

— Да не си му простил! Удари му един.

Военните полицаи прекъснаха шегите си и заоглеждаха прозорците на вагоните. Отнякъде се появи железопътен чиновник и размахва флагчето си. Локомотивът изсвири, вагоните изтракаха, блъскайки се шумно един в друг.

— Кучета проклети, доволни ли сте сега? — Този остър вик проряза въздуха и смрази кръвта в жилите.

След това всичко се разви с такава бързина, че когато влакът бе спрял, оказа се, че той още не е напуснал гарата. Мощна вълна от ругатни плисна от отворените прозорци и от платформите. Повечето просто крещяха, но в тая животинска врява се отделяха някои особено силни и пронизителни гласове.

— Сега се смеете, ама почакайте, ще заплачете — викаше, размахвайки юмруци, един войник с необикновено дълга шия, застанал на платформата.

— Я си покажете раниците! Мародери! — дереше се отпред на влака някакъв глас, пронизителен като локомотивна свирка.

— Елате макар само за един ден на фронта! Аз ще ви разреша!
— викаше друг откъм края на композицията.

Мършавият, сънлив наглед войник, се наведе през вратичката на външната платформа. Когато вагонът му бавно премина покрай един лейтенант от военната полиция, който стоеше съвсем близо до коловоза, сънливият извади бучка захар от джоба си и протягайки ръка към лейтенанта, прошепна дрезгаво със сатанинско удоволствие:

— На, на, кученце, на!

Човек не би очаквал, че такъв шепот ще се долови, защото сега врявата беше толкова силна, че войниците от артилерийските позиции на осем километра можеха да я чуят ясно. Обаче лейтенантът се затича редом с вагона, сочейки с показалец мършавия сънлив войник:

— Ей тоя тук! — извика той и скочи на стъпалото. Ала сънливият се мушна като невестулка между другите и изчезна. Само за голи думи не можеха да го хванат. Той се смести между двама войника върху първата скамейка, която му попадна; всъщност още седеше на скутовете им, когато лейтенантът се вмъкна в купето и почна да се върти и да сочи с показалеца си ту едного, ту другиго, дирейки този, който го оскърби. Търсеше го, но не можеше да го открие никъде. Положението му ставаше все по-неприятно. Двамата войника, между които се бе сврял мършавият, се поотместиха съвсем предпазливо, така че другият да може да сложи задницата си на пейката. Сухото му лице си запазваше сънливия израз, сякаш току-що разбудено от полудрямка.

— Ето, този е! — извика ликуващ лейтенантът. — Седи си като невинно агънце. — Здравей, приятелю! Нямах ли още бучица захар?

Войниците се обърнаха с облекчение да видят кого е намерил най-сетне. И мършавият, сънлив наглед войник, също извърна леко глава и повдигна левия си клепач да погледне.

— Господин лейтенант, аз през цялото време седя до тоя човек. Той изобщо не е отворил уста — каза младши сержантът от щаба на Лагус.

— Тебе кой те пита? Я не се меси. А ето тука още един. Да, ти, точно ти с острия нос, ми подвижна нещо от прозореца. Ей, не чуваш ли ти, там до прозореца. Хайде, тръгвай!

— Господин лейтенант, аз нищо не съм викал — обади се остроносият.

— Мислиш, че не те видях, като викаше!

— Е, щом е така... — промърмори войникът.

Трима военни полицаи се провряха във вагона. Те бяха забелязали, че началникът им изчезна в тоя вагон и помислиха, че може да има нужда от тяхната помощ. Лейтенантът заповяда да арестуват Юсси и войника с острия нос.

— Господин лейтенант, макар тая работа да не ме засяга лично, искам все пак да ви кажа, че неправилно задържате тези хора. Всички тук в купето могат да потвърдят, че и двамата не са сторили нищо — намеси се младши сержантът за втори път.

— Да, вярно, така е — потвърди неговият другар, също от частта на Лагус, ако се съдеше по големия знак на ръкава му.

— Нима аз съм казал, че тия двама души са извършили престъпление? Казал ли съм такова нещо?

Никой не му отговори.

— Стани най-послед, човече — обърна се лейтенантът към Юсси, хвана го за ръкава и го вдигна от седалката.

Юсси стоеше и премигваше, а войникът с острия нос продължаваше да си седи и да гледа навън през прозореца.

— Заповедта се отнася и до тебе. Да не си оглушал или се правиш на глух? Стаани!

Остроносият обърна към него изплашено лице. Надигна се бавно от скамейката, бавно като тесто, което шупва. Волята на лейтенанта играеше ролята на мая. Но Юсси се отпусна отново на мястото си, изглежда, че тази воля не можеше да го командва повече. В края на краищата тя не можеше да стигне за всички.

Лейтенантът се обърна на токовете си и се втренчи сега в четирима войници, които седяха от другата страна на прохода. На лицето му се изписа меко, благожелателно изражение, сякаш изведнъж забрави всичко.

— В отпуск отивате, а, момчета? — попита той любезно.

— Да, надали сме се — отговори един от войниците много сдържано.

След миг лейтенантът отново се обърна кръгом, нахвърли се върху остроносия войник и започна да го дърпа по коридора. По същия начин и Юсси изчезна от вагона, видяха ги гологлави, заобиколени от военни полицаи, да се препъват по перона. В купето бе останал един от полицаите: той обираше фуражките и раниците им от багажника.

— Какво ровиш там? Вземай всичко наведнъж! — каза предизвикателно младши сержантът.

Навън лейтенантът взе зеления флаг и тъкмо искаше да даде сигнал за тръгване, когато една необичайна гледка го накара да отпусне ръка. Високият като върлина младши сержант и неговият другар извеждаха мършавия, сънлив наглед войник от вагона. Към тази група се присъединиха още трима мъже, но единият от тях се върна, след като получи един юмрук.

Младши сержантът, другарят му и един нисичък, мургав войник, който носеше на гръб хармоника, искаха да освободят Юсси и остроносия, като предадат истинския виновник, готов да признае престъплението си. Междувременно той като че ли съвсем беше заспал и нищо не призна. Тъй като лейтенантът не губеше нищо от тази замяна, освободи Юсси срещу сънливия, но остроносия задържа.

Щом като Юсси заедно със спасителите си се върна във вагона, лейтенантът от военната полиция даде знак и влакът потегли. Сега не се чуваха никакви викове. Само от някои прозорци се показаха мрачно ухилени лица.

— Аз никога не оставям другаря си в беда — заяви младши сержантът и тупна Юсси с длан по тила.

Нисичкият мургав войник с акордеона и неговият приятел, който, изглежда, бе отракан момък, седнаха сега в купето на Юсси и войниците от частта на Лагус. На мястото на остроносия се настани един възрастен войник, който веднага се загърна в шинела си и заспа.

— Слушай, бъди приятел и ни изсвири „Очи чъорние“ — обърна се младши сержантът към нисичкия мургав войник.

Той не чака дълго да го молят, но след заключителния акорд вдигна хармониката си на багажната мрежа и предложи да поиграят на карти.

— Ти, шишко, ще играеш ли с нас? — запита той Юсси, който не разбра, че въпросът се отнася до него, не отговори и затова не му дадоха карти.

— Не може току-тъй просто да дадеш приятеля си в ръцете на тия полицейски кучета. Дотолкова един мъж трябва да има кураж, ако изобщо иска да мине за мъж. Такова нещо не ми се е случвало в живота — подхвана някой наблизко.

Веднага се надигнаха и други гласове и всеобща сърдита глъчка закипя във вагона. През това време картоиграчите вдигаха такъв шум, че общата глъчка се оттичаше край тях като вода по гъши пера.

Влакът спря за известно време на някаква гара, където работеха група военнопленници с огромна буква „V“^[1], изписана с боя върху ризите им на гърба.

— Я вижте, момчета, вижте как челният отряд на Лагус товари дърва — провикна се някой, като че му беше много драго от тая гледка.

За миг стана съвсем тихо. Всички се извърнаха към купето, където седяха войниците на Лагус. Те се стъписаха малко, но не казаха нищо, само намръщиха чела и отново продължиха играта на карти.

След това някакъв съвсем мрънкащ глас започна да разказва кратка история, която продължи много. Само веднъж младши сержантът реагира на нея. Той хвърли бърз поглед към разказвача и после каза на другаря си, подражавайки на мърморенето:

— Гласът на тоя е като на изкормена риба.

— Веднъж генерал Лагус се разхождал по улиците на Еенислина, както си му бил обичаят. Искал да се поогледа кого може да хвърли в карцера. Щом срещнел войник, който не отдавал чест както трябва или се клатушкарал пиан или по друга някаква причина не му харесвал, заповядвал му да марширува подире му. Така се събрали около двадесетина или повече момчета, които се мъкнали след него в индийска нишка към караулното. Когато най-сетне стигнал до караулното и благоволил да се обърне, зад него стоял един-единствен войник, и то от неговите собствени хора, от щаба.

Това му се видяло смешно и той попитал къде, по дяволите, са се дянали другите.

— Не мога да знам, господин генерал — отговорил му войникът, без да му мигне окото.

— Какво си се втрещил като глупак? Изчезвай и ти! Освобождавам те, задето не офейка — казал му Лагус.

Войникът бързо духнал, но бил съвсем объркан, защото не бил видял никакви други войници. Сиромашът и днес още не знае за кои други е говорил генералът. Защото всъщност работата била такава, че нямало никакви други арестувани. Само той бил единственият злополучен войник на Лагус, който около двайсетина пъти се опитвал

да офейка от своето високо началство, но винаги отново и отново му попадал пред очите.

Избухна смях чак в купетата, в които положително не бяха разбрали нито дума.

— Я чуйте сега аз какво ще ви разправя. Историята съвсем не е била точно така — обади се младши сержантът от частта на Лагус. — Аз знам цялата случка съвсем точно, защото един от нашите, от моята част, е бил очевидец. Ето как станала работата. Подир Лагус наистина се тътрели вече цяла дузина негодници и пияни глави, когато нашият човек ги срещнал на улицата. Той не бил пиян и иначе с нищо не се хвърлял в очи, съвсем обикновен примерен войник, може би не от най-добрите, но все пак умна глава. И Лагус му казал:

— Хей, ти гвардеецо, подбери цялата тая команда и я откарай в караулното!

— Слушам — отговорил, какво друго можел да каже.

Лагус продължил пътя си, но след известно време все пак минал да види какво става в караулното. По улицата се точела безкрайна колона, неговият човек марширувал най-отпред и както изисква уставът, изкомандувал тази тълпа:

— Внимание, глави наляво! — Колкото и да напругал очи човек, не можел да види края на колоната.

— Я кажете, гвардеецо, що за хора са тия, дето са се помъкнали подире ви? — запитал го Лагус.

Войникът се извърнал и сам се объркал, като видял толкова народ.

— Господин генерал, това ще са повечето артилеристи.

— Как така? — учудил се Лагус. — Къде им са топовете?

Той искал да разбере защо оня ги смята за артилеристи, тъй като те нямали никакви отличителни знаци.

— Коленете им са окаляни, господин генерал.

— Да, това наистина обяснява цялата работа — съгласил се Лагус. — Но защо са се прилепили към вашата колона? Нали вие не сте им заповядали?

— Нито съм им заповядал, нито съм ги канил, господин генерал — отвърнал той. — Тяхното присъствие ми е съвсем непонятно, господин генерал.

Генерал Лагус се приближил към хората и ги запитал защо са се присъединили към групата.

— И ние не знаем, господин генерал — извикали в един глас артилеристите.

Войниците от частта на Лагус се смееха, сякаш цвилеха коне.

Така приключи този разговор — равносметката бе еднаква. Някакъв войник, който седеше до вратата, привлече сега вниманието на всички. Той вдигна шум, че му откраднали от раницата почти пълна кутия цигари, едва начената, и, разбира се, било работа само на военните полицаи.

Възрастният войник, който спеше загърнат в шинела си, се разбуди от врявата, измъкна раницата си, която беше затиснал в ъгъла зад гърба си, и започна да прави инвентаризация на съдържанието ѝ. Отвътре излязоха наяве пет униформени фуражки с козирки. Навярно толкова и трябваше да бъдат, защото ги напъха отново в раницата и се загърна достолепно в шинела си, за да спи.

Спътниците го гледаха учудени, след това започнаха да си смигат.

— Тоя цял живот няма да ходи гологлав — каза някой.

Играта на карти продължаваше. Във вагона цареше тишина. Мнозина бяха вече потънали в сладка дрямка. Слънчевата светлина стана червеникава, свечеряваше се, но влакът още не бе навлязъл в стара Финландия.

— Какво му е на тоя приятел, че е така ужасно сериозен? — обърна се младши сержантът учуден към Юсси. — Не бива да си туряш мъка на сърцето, отпуската не е толкова дълга, че да има време за отчаяние.

Приятелят на войника с хармониката се дивеше гласно на човешката глупост.

— Видяхте ли го оня приятел? Натъпкал в раницата си пет охлузгани калпака, такъв парцал аз не бих сложил на главата си, ако заповедта не ни задължаваше. А той ги мъкне у дома си и се бои да не му ги откраднат. Това се казва вече връх на глупостта. Друго е, ако човек носи нещо за работа, ама такава глупост! Когато си отивах миналия път в отпуск, видях подобен случай. Седяхме пак така натъпкани като сардели във вагона. И се почудихме какво му стана на един, защото изведнъж се гътна и падна на пода.

— Какво ти е? Говори бе, човече божи, може да ти помогнем, ако изобщо може нещо да се направи. А той ни думаше, само стои на глава на пода между пейките. Ние просто го вдигнахме, сложихме го да седне, но след малко той пак се катурна. И докато се свличаше, само една-единствена дума прошепна: „Въжето!“ Помислихме, че иска да намерим отнякъде въже, та да го вържем за седалката.

— Въжета тук няма, но всички имаме колани.

Пак вдигнахме момъка и го завързахме здраво със закопчани един за друг колани. Май че това бяха, почти всички колани, които можахме да намерим, за да помогнем на нещастника.

— Сега здраво ли седиш? — попитахме го. Но той издаваше само някакви смешни звуци и между тях все брътвеше нещо за въже.

— Помогнете ми, за бога — издума най-сетне.

Ние си рекохме, ама че придиричлив тип, не може да му се угоди. Но от муцуната му вече течеше зелена слюнка или друга някаква отрова. Отвързахме го и го сложихме на пейката. Мислехме, сега ще му олекне. Но къде ти! Той продължава да се моли: „Въжето, помогнете, помогнете, въжето!“

— Е, как да ти помогнем? — питахме го.

— Махнете въжето!

„Аха — помислихме си, — на тоя му се струва, че сме го вързали с въже.“ Това май бе добра идея, защото ето че от устата му вече излизаше слюнка и въртеше очи като луд, но го отвързахме. Той започна да се мята насам-натам по пейката и ние пак събрахме коланите, закопчахме ги един за друг, отново го прикрепихме здраво с тях и пратихме да повикат доктора. Дойде някакво загубено фелдшерче. Казахме му: „Дай на тоя нещастник нещо за успокояване.“ Господ знае какво искаше да му напъха той в устата, хероин или нещо друго, но нашичкият нищо не поемаше, повръщаше всичко.

— Виждате, че нищо не мога да направя — каза фелдшерчето.

— Дявол да го вземе — рекохме, — нещо трябва да се направи, инак за какво си имаме доктор.

Той вече се канеше да се измъкне, но ние го хванахме за яката и му казахме, че така тая работа не става, не щем на съвестта ни да тежи една душа, предала се богу тук в купето.

— Хващай се за работа и по-бързо, че инак...

Тогава той му смъкна ботушите и панталоните.

— Да не мислиш да му правиш клизма? — запитахме го.

— Трябва да прегледам болния, току-виж че излезе херния.

— Боже господи, и това ми било доктор — проклинахме го ние.

Човекът нямаше никаква херния, това, което излезе наяве, си беше нещо съвсем обикновено, като у всеки мъж.

Фелдшерчето се залови да го облече наново.

— Я сега да прегледаме горната половина — каза то. — Може да му са счупени някои ребра. Май че има такива симптоми.

— Карай тогава — рекохме ние, защото, кой знае, възможно е момчето наистина да си е счупило ребра, колко пъти пада от скамейката. А той, проклетникът, навил около тялото си въже, дълго десет разтега и така страшно стегнато горе, че не можехме да отвържем възела, та трябваше да го разрежем с нож. Изведнъж му олекна, оказа се един приказлив момък, какви ли не истории ни разправи. Преструваше се, че ни подозира за взетите мерки, подмяташе, че нарочно сме го връзвали с коланите само от завист, за да го погубим и да му вземем въжето.

— Човече, алчни животни, ти казвам, са и най-кротките войници.

— И стипци на всичко отгоре — добави мургавият с хармониката.

— Да, да, лудите растат като бурена, няма нужда да ги сееш — забеляза младши сержантът, след това запита Юсси:

— Прав ли съм? Ти как мислиш?

Юсси мълчеше. В този момент той имаше толкова сериозен вид, сякаш отиваше не в отпуск, а на погребение. Само пот се лееше бавно по лицето му.

— Не гледай така мрачно на живота, приятелю. От това няма да ти стане по-леко. Остави грижите на големите началства, те имат големи глави...

[1] Vanki (финл.) — пленник. — Б. пр. ↑

III

Привечер влакът спря. Беше време за вечеря. Отпускарите си носеха суха храна, а зад сградата на гарата имаше хубав кладенец. Вагоните се опразниха. Едни отидоха да си разквасят устата с глътка вода, други просто да се разтъпчат. Младши сержантът от частта на Лагус и приятелят му не излязоха от вагона, макар да станаха заедно с другите, но отидоха до вратата и след това пак се върнаха. Младши сержантът извади от джоба на шинела си жълто, плоско шише, отпи голяма глътка и след това го подаде на приятеля си. Те бяха избрали най-удобния момент: Юсси бе единственият свидетел, така че само нему трябваше да предложат една глътка. Младши сержантът подаде на Юсси шишето с мрачна гримаса. Значи, трябваше да има някаква причина за тая гримаса.

— На, глътни си веднъж.

— Хайде, сигурно ти се пие — подкани го приятелят.

Най-сетне Юсси отвори уста:

— Тоя боклук не го глътвам дори ако ще самичък да ми се лее в устата.

— Ама ти си бил рядка птица — зачудиха се останалите.

— Няма смисъл и да започваш, щом си изкарал дотук без него — каза младши сержантът.

— Това е вярно, колкото по-на стари години започнеш, толкова по-жадно пиеш. Най-върлите пияници са ония, дето почват късно. Защо е така, не знам — забеляза с недоумение приятелят му.

— Прихваща ги нещо, разкайват се за всичко пропуснато, искат да наваксат изпуснатите радости и неизпитите чашки ракия. Жал ти става до рев, като си помислиш колко би могъл да изпиеш, ако си почнал навреме и си имал достатъчно пари — каза младши сержантът, изпразни шишето и излезе с приятеля си да донесе вода.

Край кладенеца все още се трупаше тълпа жадни войници и двамата застанаха на опашката. Най-сетне им дойде редът, но влакът вече потегляше. Младши сержантът натисна с яд дръжката на помпата,

за да напълни шишето. Когато след това хукна с най-голяма бързина, дръжката на помпата бръсна шапката от главата му. Влакът бе вече оттатък гаровата постройка, така че сержантът нямаше никакво време да си търси шапката, а едва успя да се добере до стъпалото на последния вагон.

Да загубиш шапка в цивилния живот, е дребна работа, но гологлав войник не може да стигне далече. Другарите му изразиха дълбокото си съжаление, но загубеното си е загубено. Какво оставаше, освен някой да дръпне шинелата на възрастния войник и да му каже какво нещастие е сполетяло отпускаря.

— Слушай, ето сега имаш случай да се покажеш добър другар — подхвана лекичко войникът с хармониката. Ала другият още не беше се събудил съвсем. Стана нужда войникът с хармониката да обясни историята още веднъж, този път вече малко раздразнено.

— Когато ти, приятелю, имаш цял куп фуражки, и нашият другар тука си загуби единствената, няма какво да му мислиш, ами давай една от многото си шапки на него и толкова.

Човекът, изглежда, или не можеше да побере това в главата си, или просто не искаше.

Войникът с хармониката извади кутия с цигари и го покани. Той си взе цигара, прие дори да му я запалят. Изпуши я до края, кашляйки непрестанно.

— Аз не съм пушач — каза той, за да се оправдае донякъде.

Акордеонистът се опита сега по околен път.

— Ти от кой край си, ако мога да попитам?

— От Луумекки.

— Луумекки, я виж ти! Там има голи хълмове и каменисти езера. Забелязал ли си? Аз не съм бил там, но са ми разправяли. Колко е далече всъщност оттам до Коккола?

Един приятел се притече на помощ на акордеониста.

— Това за голите хълмове и каменистите езера е вярно. Бил съм из тоя край. Я кажи, жива ли е още оная старица, дето имаше двама сина, по-младият се казваше Вилле, това добре си спомням. На него, горкия, му се спуска апендиксът, сигурно още щеше да го влачи така, ако не бях го откарал в болницата във Виипури. По него време бях шофьор. Сигурно и досега още щях да съм, ако не беше дошла войната. А старицата беше такава скръндза, че ме попита:

— Трябва ли да ти се плати нещо, задето откара Вилле до Виипури?

Казах й, че не пречи, ако даде нещичко. И тя току ми мушна в ръката дваисет и пет пфенига. Върнах й гологана обратно и й рекох, че съм го направил от любов към ближния. Истина беше, че го направих не за пари, а само от съчувствие към Вилле.

И той скоро си излезе жив и здрав от болницата. Старата трябва да е помислила, че аз съм доста скъп шофьор и по-евтино ще му излезе с автобус. Изпратила на Вилле пари, колкото да си плати сметката в болницата и да се върне в къщи с автобуса. Но и Вилле бил същият скъперник, треперел над всеки пфениг. Така направил и тогава. Цял живот бил мечтал за някакъв музикален инструмент, но старата не давала и да се издума. И ето че сега Вилле отишъл в магазина, то се знае, за тия пари не можели да му дадат акордеон, а само най-евтина устна хармоника, тъкмо за такава стигали парите. „По-добре, отколкото нищо“, — помислил си Вилле и така превит ъдве, притискайки с една ръка корема си, той се потътрил към къщи. По пътя си свирел на новата устна хармоника. Едва на третия ден стигнал у дома си. Скрил хармониката в плевника, не смеел да я покаже на старата. И от време на време влизал там и си свирел скришом. Не го ли познаваш случайно?

Войникът от Луумекки втренчи очи в него за дълго, но нищо не отговори.

— Дай му един стотак. Все още толкоз мога да платя — каза младши сержантът и подаде банкнотата на акордеониста. Той отново се зае със стария войник.

— Слушай, човече, наградил си толкова много шапки, не можеш ли да му продадеш една? Ето, един другар по оръжие ти предлага прилична цена. Но това е таванът.

А войникът от Луумекки се уви отново в шинела си. Никакви молби не помагаха.

Акордеонистът пхна ръка зад гърба му, измъкна раницата, сложена в ъгъла. Тоя се събуди начаса и се вкопчи в своето имущество.

— Не ми пипай раницата! — разтревожи се той.

— Я не се горещи! По-кротко, по-кротко! Няма да ти я открадна, не се бой. Искам само да я попретърся малко, току-виж, че излезе същата раница, която съм мъкнал през зимната война. Ако искаш да

знаеш, съвсем прилича на нея. Тая съшита дупка тука е на същото място, ама точно на същото.

Акордеонистът развърза раницата, измъкна една фуражка, подхвърли я в скута на младши сержанта и каза:

— Ето, давам ти фуражка, всички сте свидетели. Кокарда ще си намериш сам. Хайде, наложи я.

След това завърза раницата отново и я постави обратно в ъгъла.

— А ето на тебе, старче от Луумекки, ти давам една раница. Съвсем нова не е, но е здрава, макар и малко закърпена. Доволен ли си?

Войникът от Луумекки рече да посегне към него, ала акордеонистът, който беше по-млад и по-силен, се измъкна от хватката му, натисна го на седалката и без да пуска раменете му, каза:

— Не искам да бия стар и слаб човек, така че дръж се прилично.

— Ти трябва да се държиш прилично. Защо крадеш на хората вещите? — извика с цяло гърло войникът от Луумекки.

— Какви ги дрънкаш, човече? Откраднаха ли ти нещо? Кажи де, може да ти пооекне. Кой какво ти е откраднал?

Старият войник скочи, но така буйно, че не можа да запази равновесие и отново се стовари на скамейката.

— Не се изсилвай. Не можеш да се развъртиш тука като разлютен слон — каза му акордеонистът с успокояващ глас.

Човекът, изглежда, се примири със съдбата си, но в тоя момент пък стана Юсси, свали бързо раницата си от мрежата на багажника и се провря между двамата спорещи, за да излезе от купето. Така войникът от Луумекки се изтръгна от ръцете на акордеониста и понечи да свали фуражката от главата на младши сержанта. Това всъщност нямаше да бъде трудно, тя беше достатъчно голяма...

— Къде се изгуби изведнъж тоя сериозен момък? — каза учудено младши сержантът, преди този от Луумекки да посегне към него. Но фуражката беше здраво нахлупена. Натикаха в неговия си ъгъл възрастния войник и му обясниха най-подробно, че не може току-тъй да нарича хората крадци, че това е тежка обида. Освен това съвсем безполезно беше да вдига шум, защото във влака имаше патрул, който специално се интересуваше от такива кресльовци. Ако пък намисли да отиде и съобщи, че са му откраднали нещо, тогава именно щеше да стане ясно кой е истинският крадец.

Малко по малко старият утихна и отново се уви в шинела си.

— Хайде, млъкнете най-сетне — извика някой откъм вратата. — Какво сте се задърлили тука, дявол да ви вземе! Пазете силата си за фронта. А ти какво току тъпчеш наоколо, внимавай малко къде стъпваш. За какъв дявол е това непрестанно шарене, обикалят си тука и човек няма миг спокойствие. И затворете вратата, че страшно духа.

— Духа като на гробищата в Пиркала, дето, изглежда, от вятъра постоянно зеят вратниците — добави някой със сънлив глас.

Юсси вървеше, без да се смущава, премина два вагона все по посока към локомотива. В третия вагон намери свободно място до вратата. Беше толкова тъмно, че лицата не се различаваха. През прозореца на купето се мяркаха само неясни очертания. Беше настъпил оня час, който удавя всички багри. Навън имаше още светлина, но тя вече не можеше да проникне вътре в мрака. Първите оловно тежки капки удариха в прозореца като куршуми, сякаш щяха да строшат двойните стъкла. Един от картоиграчите замахна с ръка, за да удари на масата една решаваща карта, като да я беше получил направо от богинята на щастието. Ако картата беше нож, щеше да отреже носа на Юсси. Той изохка и това привлече вниманието на картоиграча.

— Ти пък откъде изникна?

— От другия вагон дойдох — промърмори Юсси.

— Тъй, тъй, от другия вагон, значи. Аха, и как е там?

— Ами там почнаха да се крадат — каза Юсси, само за да отговори нещо.

— Така си и мислех. Крадци са, затова и не седнах там. Слушай, брат, ама трещят кръстовете^[1], както казваше оня от Калвола, когато посред нощ сбъркал пътя, та се озовал с натоварена с брашно кола на гробищата — продължи да си бъбри картоиграчът. — Ей, момчета, тежки времена. Поискаш ли един комат, ще отнесеш два самуна. Не е ли така?

— Нямам хляб за раздаване и да искам — измърмори Юсси, като се въртеше неспокойно на пейката.

— Значи, така си го закъсал. Е, тогава няма какво да говоря с теб. Никак не е весело, когато двама гладни се разприказват.

Играта продължаваше и съседът на Юсси неспирно бъбреше. Сам се питаше и си отговаряше, изглежда, че това му беше най-голямото удоволствие в живота. А от другата страна на прохода седяха

четири тъмни сенки, които водеха по-сериозен разговор. Те си разказваха случки от войната, ужасни или просто странни. Всъщност разказваха трима, а четвъртият, който беше от Турку, само ги разпалваше:

— Да, точно така. А по-нататък? Точно тъй. И след това какво стана? — повтаряше той през равни промеждутъци от време.

Но историите се разправяха толкова бавно, че трябваше доста време да слушаш, преди да ти стане ясно дали става дума за случка от войната или от мирно време. Първият разказ при това съвсем не беше героичен, макар и из военния живот. Това бе:

ИСТОРИЯТА ЗА РАЗСТРЕЛЯНИТЕ СВИНЕ И ПОЛКОВНИКА

Бойното поле било осеяно с трупове. Сигурно след някоя атака, инак такова нещо рядко се вижда. Сред зреещите класове на овеса мъртвците изглеждали като черни петна, от които по някаква причина не пораснал посев. Макар че не лежали дълго време на слънце, само няколко дни, труповете започнали вече да се разлагат, да се подуват, да разпъват дрехите, така че шевове се пропуквали и копчетата отскачали. Най-много се надували коремите, като същински грамадни топки. Също като че ли труповете се надпреварвали кой ще се издуе повече, за да привлече вниманието към себе си. Лъскави сини мухи, чийто брой не би могъл да определи дори самият им създател, били накацали по труповете. Човек можел да добие представа за тяхната многочисленост само ако тръгнел през това поле, но кой би отишел да се разхожда там. От всеки труп, който прекрачиш, се вдигало със страшно бръмчене такова ужасяващо ято, като че трупят се пръскал и разлитал на милиони крилати, бръмчащи частици.

Стадо свине, над сто глави, скитало на воля. Те били избягали от кочините и бродели като голяма, донякъде организирана група през села и ниви. Когато това стадо, подредено в своя свински ред, се заклатушвало по шосето, с адско грухтене и квичене, на път за калните локви, цялото село потъвало в облак прах. Свинете се хранели в токущо описаното овесено поле. Миризмата на труповете, изглежда, нямала върху тях същото ужасно въздействие както върху хората. Но трябва да се признае, вонята била отвратителна. Други животни с по-изострено обоняние излизат извън кожата си от нея. Например при кучетата това е наблюдавано често. Умре ли човек, с когото кучето е

свикнало, към когото се е приближавало без страх и сега то отново се запъти доверчиво към леглото, за да го подуши, може трупът да е толкова пресен, че човешкото обоняние да не усеща още никакъв мъртвешки дъх, кучето ще изпадне в такъв див страх, че трябва начаса да го изведат от стаята. Най-често подир това, то обикновено се губи по цяла седмица. Сетне в късна вечер се появява отново, свива се в някой отдалечен ъгъл на двора, изгладняло и полуподивяло, готово да побегне веднага, ако някой направи непредпазливо рязко движение. Само след дълго успокояващо уговаряне може да го накараш да се приближи и да приеме предложената му храна. И то едва когато човекът се отдалечи. Ако някой има търпение и продължи да го уговаря ласкаво, то постепенно ще се успокои може би дотолкова, че ще забрави страха си и ще се хвърли в луд порив на радост да му ближе ръцете, ще върти опашка и ще лае звънко. Който и да е той, кучето ще се привърже към него и ще му стане неразделен другар. Да, така казват старите хора. А свинята, както разправят, била напълно лишена от обоняние. Това се вижда и от случая.

Стадото свине, възраждано от неограничената свобода, се въргало до насита в калта, след това се упътвало към полето да пасе. Наистина победителите, които окупирали това място, застреляли няколко парчета, за да си подобрят дажбата, но началството не одобрявало много тоя лов, та не можели да го вършат често. Освен това при тая горещина нямало смисъл да се убиват повече свине, отколкото могли да изядат. Ала частите, които по-късно сменили завоевателите; не искали за нищо на света да се докоснат до тия животни. Случвало се дори войниците да отказват да ядат супа със свинско месо, защото видели какво вършат живите свине из овесените ниви.

Всяка свиня пристъпвала да се храни по един и същ начин, като че ли всички били обучени или по-рано хранени с трупове. На едно и също място разпаряли корема на покойника и забивали зурлите навътре в дупката, та само мъничките им очи оставали отвън, а понякога дори още по-дълбоко. Друг път се сбивали помежду си и тогава по-малкото прасе, подгонено от по-голямото, избягвало, без да изпуска плячката си, а я разпилявало по цялата нива. След като се разпореждали няколко дни из такава нива, тя заприличвала на току-що преорана, по нея не се виждало нито стръкче. Заприличвала на

кланица, където вътрешностите и остатъците са разхвърляни както е дошло, из целия двор. Свинята е зловещо животно, което всява страх, макар че, като я гледаш да се клатушка сита в кочината, това не ти се вярва. Няма нищо за чудене, че в много страни хората не ядат свинско месо. И тъй, когато свинете преобърнали цялото село и разровили шосето така, че не можело да се познае, тогава една картечна рота изпозастреляла наведнъж почти цялото стадо. Още няколко дни след това войниците ходили с пушки на лов из околните гори да бият оцелелите свине. Навярно тук-там някои са се спасили. Може би съвсем подивели вече, те скитат и до днес из горите, застрашавайки местността.

Когато стигнало до ушите на снабдителите, вдигнала се невъобразима шумотевица. Разпитали едного, втори. Ей богу, казвам ви, началството не е жалило толкова за загиналите войници, колкото за разстреляните свине. Дори някакъв важен началник с пагони на полковник лично обходил бойното поле, за да преброи застреляните свине. Но трупове им вече били в такова състояние, че дори и свиня не би ги докоснала. На края на гората полковникът съзрял обикновен смъртен войник. И, разбра се, той се нахвърлил върху него. Каква безгранична глупост, какво безразсъдство — ругаело началството. Да се убият повече от сто свине, и то такива охранени, че както се вижда, без дълго угояване щяха да са готови за клане. Тогава войникът започнал най-покорно да обяснява на господин полковника каква била работата.

— Аз сам видях със собствените си очи как свинете се биха на живот и смърт за трупа на един полковник, пълен и снажен, така приблизително, с извинение, като ваша милост, господин полковник. Битката спечели най-якият нерез, чини ми се водачът на стадото. И за четвърт час излапа офицера до шушка заедно с униформата и ботушите, останаха му само ордените и няколко монети. Но изглежда, че един полковник не му стигна, та със злобно грухтене и ожесточени малки очички се упъти към втори...

Полковникът измерил войника с такъв поглед, че по-слабонервен човек би останал на място. Без да каже нито дума, той се мушна в колата си и изчезнал. След това никой вече не дошъл да разследва случая. Неизвестно останало кой е наредил да се извозят свинските трупове. Може все пак от месото им да са направили консерви.

— Да, точно така. А по-нататък?

— По-нататък следваше

РАЗКАЗЪТ КАК СЕ ЛЪЖАТ ПРОСТИТЕ ВОЙНИЦИ

През пролетта на 1942 година една пионерна част като поправяла пътищата, се натъкнала случайно на старо бойно поле. Вече разпънали палатките си край размразения от топлото време път, когато забелязали това. Убитите не били погребани, навярно никой не бил надничал из тоя край след частите, които извършили пробива. Дори оръжие имало още пръснато наоколо.

Човешкият труп се разлага и разпада много скоро. Останали били само голи кости. Един млад доктор обяснявал на учудените войници, че бързото разлагане се дължало на газовете, които се отделяли в огромни количества от труповете, оставени под открито небе. Тези газове разяждали за кратко време дрехите, кожените колани и ботушите. А след това зимата продължила и завършила очистването на костите от всякакви остатъци. Лисиците пък разпилели скелетите по поляната, разглобили целите скучно еднообразни човешки кости, които приличали на изкусно изрязани украшения или на сухи, обелени от кората борови клони.

Младият лекар отвел настрани двама войника, почерпил ги с цигари и казал, че тук е събрана наистина ненадмината колекция от човешки кости. Той много би искал да има един цялостен скелет, но нямал време сам да потърси. На скелета не трябвало да липсва дори и най-малкия прешлен. И ако те случайно открият такъв хубав, пълен скелет, бил готов да им плати петстотин марки възнаграждение. Разбира се, той лично щял да дойде да си го вземе, транспорта и запазването не са тяхна работа. Момчетата не бивало само никому да казват, защото, нали се сещат — най-строго е забранено да се снабдяваш със скелети. Ясно, ясно, момчетата разбрали. Освен това, ако се пръсне слух, ще се сипнат и други купувачи и търсачи, ще настане същинска златна треска.

Двамата войници веднага се заловили да претърсят цялата местност. Търсили цял ден. Малко по малко взели да разбират, че задачата им никак не е лека. Но човек не изпуска така лесно банкнота

от петстотин марки. Кости имало достатъчно, само че не си схождали. Накрая почнали да струпват безразборно всичко, каквото намерели, на голяма купчина и довели доктора. Той само сбърчил нос. Ама че придирчиви хора се оказали тия търговци на скелети. Но сега вече съвсем не могли да се откажат, та всичкият им труд да отиде напразно, без възнаграждение. Най-сетне намерили един цял скелет. Мъртвият лежел по корем в една тясна долчинка, почти закрит от млади ели. По средата на черепа му зеела кръгла дупка, в която спокойно можели да се пъхнат два пръста. По-чевръстият от двамата се затичал да повика доктора. Другият, кротък човек, за по-сигурно останал при находката, защото в гората не е лесно да запомниш определено място.

Кроткият стоял там, пушел и размишлявал какъв край чака всички ни. Той се опитвал да установи дали мъртвият е бил женен, дали е оставил нещо след себе си, например един портфейл поне. Нищо не можал да открие, нито пръстен, нито друга някаква лична вещ. Най-сетне се задал другарят му заедно с лекаря. Чувал се оживен разговор, като че ли двамата се карали. Другарят му предлагал на лекаря да вземе чувал, защото костите, разбира се, се били съвсем отделили една от друга. Ала младият всезнайко сочел само своята торба за хляб, макар и на едно дете да било ясно, че в торба за хляб не може да се побере цял скелет, дори ако костите се натрупат една върху друга. Бог знае защо неговият другар толкова се вълнувал, въпреки глупостта на другите винаги ни сърди. Накрая приятелят предложил да се хванат на бас; ако костите не влязат в торбата, той залага своя дял от възнаграждението. А докторът се обърнал към кроткия войник и казал, че ако ще се хващат на бас, то ще бъде по-правилно и той да се включи. Тихият войник не обичал много басове и тям подобни, смятал, че и без това ще се види дали ще се поберат, или не. Но другарят му го бутнал леко по гърба и той се съгласил. И защо не, за доктора, както изглеждало, дори и хиляда марки не играели толкова голяма роля, а самите те нямало какво да губят освен парите на доктора. Стиснали ръце да потвърдят баса.

Скелетът вероятно бил много ценен, наистина съвсем здрав и запазен. Бог знае колко щял да удари докторът, като го продаде. Само че черепът бил възмалък, дори много малък. Може да е скелет на жена — забелязал войникът, който предложил да се хванат на бас. Докторът оборил това предположение, казал, че скелетът е на мъж, висок метър

и седемдесет. Те се удивили, че докторът има такова набито око, и го попитали по какво е познал веднага, че скелетът не е на жена, ала докторът нямал време да им обяснява. Той събирал грижливо костите и ги слагал в торбата, като внимавал нито една да не липсва. Казал, че човек притежава двеста и осем различни кости. Това прозвучало внушително. Той им показал черепа. Всички зъби били налице, само два странични вдясно горе имали златни коронки. Войниците помислили, че това значително ще повиши стойността на скелета. Докторът отвърнал, че такова нищожно количество злато изобщо не играе никаква роля; по-скоро на него би трябвало да се гледа като на козметичен дефект върху иначе добре запазения скелет.

— Ще трябва да се заменят със здрави зъби — казал той.

— Тоя приятел едва ли ще дъвче много занапред — забелязал другарят на тихия, вече с малко кисел тон, тъй като започвало все повече да му се струва, че сделката няма да излезе изгодна.

Докторът, след като привършил работата си, се усмихнал малко криво и заявил, че е спечелил баса. Двамата изругали мрачно и се упътили назад към палатките си. Те не могли да се упрекнат един друг, но били поразени как така един образован човек, доктор, може да измами прости, неуки войници. Разбира се, той е знаел, че скелетът спокойно ще се побере в неговата торба за хляб. Сигурно не му е за пръв път да се занимава с такива безбожни и незаконни работи. Кой го знае колко скелети е отмъкнал вече у дома си! Току-виж, че всичките му шкафове са натъпкани със скелети, а може да ги окачва и по стените за украшение — здрави и хубави като тоя, който отнасяше сега в своята торба.

Другарят на кроткия войник се заканваше да си отмъсти: да оскубе младото докторче при игра на карти, щом му се падне подходящ случай. Такъв случай се представил. За една нощ войникът обеднял със седемстотин марки. Ненапразно се казва:

*Тръгнеш ли по ума на господаря,
може не само шапката,
а и главата си да загубиш.*

— Да, точно така. А какво следва по-нататък?

— По-нататък идва

РАЗКАЗЪТ ЗА ПРОТИВНИКА, ЗАГИНАЛ СТОЕШКОМ, И ЗА АЛЧНИЯ ВОЙНИК

След атаката на неприятеля убитият висеше на няколкото уцелели телове от разпокъсаните от взривове телени мрежи. Беше на около двайсетина метра пред окопа. Ключнал глава, с отпуснати ръце и леко присвити колене, приведен напред под ъгъл приблизително шейсет градуса, сякаш се приготвил да се хвърли в дълбокия сняг, той застинал при това движение, когато времето беше спряло за него. Атаката бе отбита и мъртвият неприятел, стоящ почти отвесно, беше като стълб, забит в земята, за да определи съвсем точно докъде бе стигнала вълната на атакуващите. Погледнеш ли го, почваш да размисляш дали при следващата атака вълната ще стигне до окопа. Подалеч от него този път не бе отишъл никой: той бе вървял пръв, беше офицер. Носеше дълга, по-бяла от снега, шуба и сиви валенки, които стигаха нагоре чак до бедрата. Това се случи през зимната война.

На другата нощ до убития припълзя един алчен войник. Месечината беше като тънък тесен прорез на небето, светлината тъкмо подходяща, нито много силна, нито много оскъдна. Може би пълният мрак би бил по-добър за войника, но не можеше да се предвиди кога ще настъпи такава тъмна нощ, а дотогава снежнобялата шуба и високите валенки щяха да бъдат надупчени като решето от гранати и куршуми.

Войникът взе със себе си дървена тояга, специалния инструмент на ония, които се бяха специализирали в свалянето на валенки. С помощта на тая тояжка разбиваха замръзналото стъпало и след това вече валенката можеше да се свали. Тоягата не бива да има остри ръбове, инак може да се повреди валенката. И този войник си беше намерил точно такава тояжка.

В своя маскировъчен белоснежен костюм той припълзя до убития и дори дръзна да се изправи. Мяркаше се на фона на разкъсаната телена мрежа като почти невидима бледа сянка. От окопа не можеха да следят непрекъснато движенията му, губеше се от погледа им, също както става със самолет, който чезне в далечината, или птица, отлитаща нависоко. Така другарите му от окопа не можаха да забележат как се случи нещастieto.

От време на време в небето се издигаше осветителна ракета и войникът всеки път изчезваше, сякаш потъваше в земята. Оттатък, откъм противниковата линия, едно скорострелно оръдие през интервали грачеше зловещо. Когато не знаеш накъде е насочен огънят, имаш чувството, че стрелят точно срещу теб. Но войникът, изпълзял от окопа, изглежда, не се боеше, макар че в този случай съществуваше опасност противникът по погрешка да открие огън срещу трупа, увиснал на телената мрежа — в светлината на осветителните ракети сянката на мъртвия офицер се мяташе насам-натам като обезглавена кокошка в сетния си напън за живот.

Зъл куршум бе настигнал атакуващия офицер. Това е понятно при краткото разстояние, от което е бил изстрелян. Улучил бе главата и от нея не бе останало много. Когато фигурата се видеше отстрани, дори изглеждаше, като че съвсем няма глава. Останало бе само лицето, сякаш снета маска. Мозъкът — изтекъл и замръзнал по гърба на шубата в широка ивица, стигаща почти до колана. Така че шубата, кажи-речи, не ставаше вече за нищо. Войникът се интересуваше преди всичко от валенките. Те бяха с хубави гумени подметки. Сега от специалната тояжка нямаше голяма полза, защото валенките обхващаха и свитите вкочанени колене. Но имаше и други начини.

Войникът допълзя обратно в окопа, слезе в землянката, взе оттам своята къса брадвичка и отново изчезна.

— Дявол да го вземе, какви разкошни валенки. — Това бяха и последните му думи. У войниците от землянката още тогава се породило подозрение, че с тоя човек и неговите намерения нещо не е в ред, защото им се видя толкова възбуден и забързан, като унесен.

Наистина беше така, но това стана ясно малко по-късно. Когато с човек ще се случи нещо фатално, с други думи, когато той ще умре и другите си припомнят кога и къде са го срещнали за последен път, странното му държание най-често им се вижда лоша поличба за това, което ще се случи. Така стана например с един войник, който една сутрин решил да си обръсне брадата. Няколко месеца ходил с брада и изведнъж една сутрин взема ножицата и бръснача и я обръсва така, че не могли да го познаят. „Какви дяволи са те прихванали, човече, че си обръсна брадата? Да не се каниш да вървиш в отпуск?“ През време на зимната война изобщо не даваха отпуск.

— Не, но бръснатият мъртвец е по-красив — отговаря той.

По пладне го улучи пряко попадение, та даже труп не остана, а за красотата и да не говорим. Да, това беше съвсем ясно, сигурна поличба.

— И аз често казвам същото, когато се бръсна — обади се друг, — а ето че все още съм жив, ако не се лъжа... Сънищата са дяволска работа — казва пословицата, — никакви лоши поличби не съществуват.

— За теб просто ще има друго предзнаменование, това е всичко. Познаваш ли Якко Салминен?

— Как му каза името?

— На кого?

Разговорът не потръгна.

— Е, и какво стана по-нататък? — попита войникът от Турку и разказващият отново подхвана нишката на недовършения разказ.

— Алчният и по-рано бе правил такъв излет с брадвичката си и донесе в землянката чифт валенки да се размразяват. Войниците от землянката го изхвърлиха навън заедно с плячката му. Е, да, на него разрешиха, разбира се, да остане, но валенките, още не изпразнени, му заповядаха да изнесе навън. А той не можа да се раздели, изчезна заедно с тях. Върна се на другата сутрин с валенките под мишница. Навярно ги беше размразявал някъде другаде, където не са били толкова придирчиви за такива работи. Другаде щеше да се упъти и с разкошните високи подшити с гумени подметки валенки на мъртвия офицер, за да ги размразява, но те тъй си и останаха неразмразени. Защото много скоро той сам се вцепени.

На войниците в окопа им се струвало, че го разпознават на фона на оцелялата част от телената мрежа, но само когато много напрегнат очи. Алчният действувал. Бравата ехтяла така, сякаш някой разбивал песъчлива почва. Теловете скърцали и звънтели о изкривените колове, отвличайки вниманието. После сянката ненадейно се снишила. Да, това бързо движение ясно забелязали всички. Чул се вик, стон или проклетие и изстрел. Настъпила пълна тишина. Отвъд реката се издигнали и почти едновременно се извисили в небето две ракети. Значи, и неприятелят забелязал, че нещо се е случило. Но било вече

късно. Двете ракети напразно описали своите треперливи, безнадеждни криви в небето. Огнената им следа още няколко мига стояла пред ослепените очи, след това светлината внезапно угаснала.

Войниците в окопа най-напред се изплашили, сетне случилото се започнало да им се вижда не толкова опасно, колкото загадъчно. Най-напред помислили, че може би противникът е изпратил някого да вдигне убития и тъй като се чул само един-едничък изстрел, той трябва да е решил борбата за мъртвия. Можело само да се гадае кой от коя страна му прави сега компания. Тъй като техният човек не се връщал и не давал признаци на живот, също както и предполагаемият противник, един от войниците изпълзвал от окопа, за да разбере как стои работата.

Алчният бил паднал ничком, свит, заровил лице в снега. Другарят му го извлякъл назад към окопа, след това го отнесли в землянката, за да го огледат при светлината на лампата. Дясната му ръка стискала пистолет. Опитали се да му измъкнат оръжието, но този човек дори и след смъртта си оставал такъв скъперник, че не пускал пистолета. Навярно е отнесъл и пистолета в гроба, освен ако на събирателния пункт за убити, санитарите, подготвяйки го за погребение, не са успели да го разоръжат. Смъртоносният куршум минал от дясната страна почти под мишницата. Но той никога не бил имал пистолет, никой не бил го виждал да си служи с пистолет. Вероятно го е издърпал от убития — едно противниково оръжие, тежко, подобно на голям маузер и почти от същия калибър, истински офицерски пистолет.

Войникът, който примъкнал убития, се почувствувал длъжен да разгадае тайната и отново припълзвал обратно към убития неприятел. Претърсил замръзналата земя, опипал я най-внимателно, но все още не можел нищо да разбере. Намерил зарита в снега бравичката, която другарят му бил изпуснал. Но и това не обяснявало нищо. Не можел да пита и убития офицер, той мълчал бездиханен. Тогава полазил на четири по следите на алчния си другар съвсем близо срещу безмълвния противник. Куршумът не можел да дойде от противниковата страна и да го улучи под мишницата. Ако изобщо е възможно, такъв изстрел могъл да дойде единствено от позициите на своите, и то само по чудо да не простреля отвън дясната му ръка. На войниците от окопа, разбира се, не би убягнало, ако някой от тях бе

стрелял. Значи, тогава трябва сам да се е застрелял. Само че защо и как?

Войникът измерил отново с очи изправения мъртвец отдолу догоре, сякаш той би могъл да му разкрие тайната. Изведнъж мъртвият му се видял толкова важен и значителен, колкото преди малко изглеждал не според чина си, люлян безцелно от телената мрежа. Когато войникът се взрял в лицето, дясното око трепнало, блеснало, смигнало му и след това го загледало втренчено, неподвижно. Войникът се уплашил, и неволно, без да съзнава, издал някакъв звук. След това се опитал да се втренчи в него също така неподвижно и да издържи погледа му като при игра, когато децата се гледат в очи, като се стараят да не се разсмеят. Макар че му било по-скоро до плач, отколкото до смях. Дълбоко в душата си войникът, разбира се, мислел, че живият блясък в окото на убития е само зрителна измама и ще угасне, щом той се вгледа по-съсредоточено в него. Ала окото продължавало да искри като живо. Освен това започнало да се движи, да шари, като че търси по земята оръжие или някакво друго помощно средство, за да подсили неподвижния си заплашителен израз. А на него му се струвало, че земята се изплъзва изпод краката. Но изведнъж войникът осъзнал, че коленичейки пред мъртвия, му се завило свят и в същия миг проумял гибелта на застреляния си другар. Разумът му не приемал цялата тая игра сериозно, мислел си — що за глупости ми се мяркат в главата — и после изведнъж съвсем разумно намерил разрешението. Когато алчният войник коленичил близо до убития, той е срещнал същия втренчен поглед. Обзет от ужас, сграбчил е падналия в снега пистолет и тласкан от инстинкта за самосъхранение, е могъл да стори само едно — да стреля в мъртвеца, внезапно вторачил в него немигащи очи. Но тъй като очевидно не е бил в състояние да заеме по-удобно положение с нужната за мига бързина, загубил съвсем контрол над себе си. Все пак било необходимо време, за да посегне встрани и да докопа пистолета, и това време той не преценил, главата му не успяла да съобрази какво върши ръката, а просто дала заповед на показалеца незабавно да натисне спусъка, макар че дотогава ръката едва смогнала да вземе пистолета иззад гърба и да го вдигне само до под мишницата...

Кой знае колко време войникът лежал там и гледал огромното, зловещо втренчено око. Другарите му от окопа го викали тихо, ала той

им отговарял само с махване на ръка, което означавало: „Стойте си там, не ме закачайте.“ И накрая внезапно се досетил какво е гледал през цялото време, камък паднал сякаш от плещите му. Досетил се, че това не е око. Изправил се, вдигнал брадвата от земята и си тръгнал. Но преди това ритнал изправения труп на неприятеля, така, че той паднал зад телената мрежа. Прозявайки се широко, се дотърлил до своя окоп. Другарите го отрупали с въпроси какво е видял и какво е правил толкова дълго. „Нямаше нищо особено за гледане, алчният, изглежда, е докопал пистолета на убития и от глупост се е застрелял сам.“ Не е нужно всичко да се разправя докрай. Но е страшно да се гледа как мигат звездите през очната дупка на мъртвец.

— Време е май и вие да привършвате играта — обади се някой, току-що разбуден от сън. Беше станало вече толкова тъмно, че войниците можеха да играят, без да крият картите си.

— Ще си отспим на фронта — отговори един от играчите.

В това време между скамейките се свлече Юсси и остана така с провиснала глава.

— Я престанете вече с тия страхотии. Стига за тая вечер. Ето че още един падна в несвяст — обади се съседът на Юсси. Но ония, които разказваха историите, отдавна бяха заспали.

— Ей, приятелю, ти наистина ли падна в несвяст? — запита съседът и тупна с длан Юсси по задника. — Я, гледай ти история, не идва на себе си, макар че стои с главата надолу. Аз си помислих, че се е преметнал от багажника. Не, той наистина е изпаднал в безсъзнание. От нормален сън щеше да се събуди досега.

— Щом е изпаднал в безсъзнание, трябва да се накара да дойде на себе си — обади се някой от другия край на вагона, който още не можеше да заспи.

— Че трябва, трябва, но как? Ела тук и ни покажи — измърмори съседът на Юсси и удари една карта по раницата, която играчите използваха за маса, върху коленете си. Другите вдигнаха картата и един след друг се взираха в нея, доближавайки я до прозореца, за да се убедят, че наистина е десетка каро.

— Изнесете го навън и го оставете за малко на платформата. Дъждецът ще го освежи — обади се същият, който бе дал съвета, но

сега вече със сънлив глас.

Играта продължаваше бавно, с усилие и сякаш нямаше изгледи да свърши.

— Изнесохте ли го вече? — обади се от другия край на вагона същият съвсем сънен вече глас. Спасяването на Юсси бе станало за него нещо като фикс-идея.

— Ой, дявол да те вземе! — скочи съседът на Юсси, очите му святкаха, макар в тъмнината да не се виждаше. Нервите му не издържаха нито дума повече. — Учи баба си. И запуши таз уста най-сетне, хората тук искат да спят. — Той отново седна на мястото си и затърси с очи своите карти.

— Ти си наред — напомни му един от играчите.

— Да върви по дяволите, тоя ми обърка цялата игра. Каква карта хвърлих преди малко?

— Ама гледайте да не падне от влака. Най-добре го завържете някак. И го сложете да лежи, за да стигне отново кръв до мозъка му — обади се същият, който даваше съвети вече в полусън. Думите му звучаха с тържествен проповеднически тон. Органите на говора вече механически повтаряха мислите му, както стар грамофон повтаря отдавна изтъркана песен.

Съседът на Юсси, който седеше най-далеч от прозореца и на най-тъмното място и в душата си подозираше, че поради това бе изгубил последните три игри, тъкмо си изясни какви карти държеше в ръка, но ги захвърли. След това се чу пъшкане и тътрене — явно измъкваше през вратата нещо обемисто и тежко. Задъхан, той се върна след малко и седна на мястото на Юсси. Картите останаха там, където си бяха, недокоснати.

— Дявол да те вземе, само да си посмял още нещо да кажеш. Тогава го казвай по-скоро и си затваряй човката, инак ще дойда аз и ще ти я затворя собственоръчно — изсъска той и поспря, ослушвайки се за отговор. Като не получи отговор, залови се да драска клечки кибрит и да търси на пода картите си. — Само ако знаех как изглежда тоя тип, щях да му дам сега да се разбере — заплашваше той. — Момчета, няма ли някой джобно фенерче? Къде, по дяволите, се дяна това асо?

— Асата излязоха от игра — обясни му нечий глас.

— Да не сте взели оттук някоя карта? Аз я сложих на скамейката.

— Ами за какъв дявол тогава я търсиш на пода?

— Я си гледай работата — озъби му се картоиграчът и продължи да шари под скамейката и между тях.

После внезапно играта свърши. Войникът, който търсеше картите си под скамейката, заспа на пода. Другите трима, все още стискайки картите в ръка, продължаваха да седят на пейките по местата си и непрекъснато си кимаха един на друг, сякаш сключваха таен заговор срещу четвъртия, който спеше на пода.

[1] Kreuz — кръст = Treff — карта спатия. ↑

IV

Настъпила бе нощ. След нея дойде утрото, и всичко стана ясно — беше ден. Влакът навлизаше далеч навътре в стара Финландия. Покрай горите проблясваха новите бели стени на карелските къщи, сякаш събрали всичката светлина. Дъждът бе престанал. Слънцето надникна във вагоните към шест часа сутринта. Всички се разбудиха, когато влакът напусна Виипури и затрещя по мостовете. Посред тоя трясък във вагона влезе човек, който упорито повтаряше, че вън на платформата лежи някакъв войник, ако не мъртъв, то на умиране. Войниците в просъница му отвърщаха с ругатни, пращаха го по дяволите и искаха тишина, все още отдадени на дълбок сън. Но колкото и упорито да се опитваха да останат в онази красива страна на съновиденията, в която бяха прекарвали нощта, далеч от шума и неудобствата на пътуването, все пак трябваше да се върнат в този свят. Неколцина така се разсърдиха, че посегнаха за ботушите си, готови да ги захвърлят срещу нарушителя на тишината, и едва тогава забелязаха, че са спали облечени в пълна униформа и ботушите им са на краката. Значи, не бяха в землянката, а вече на път, в отпуската. Това им подобри настроението.

Влезлият в купето продължаваше да бърбри, кой знае дали изобщо беше с ума си. Пък и никой не го разбираше, защото шумът от пробуждането и ставането изпълваше вагона. Някой пръхтеше като кон, друг се протягаше посред коридора така енергично, че пукането на кокалите му се чуваше из целия вагон. Друг разтъркваше очи с юмруци, за да отвори слепналите си клепачи, те бяха подути и зачервени, като че бе участвувал в голям гуляй или поне насън си бе помечтал за него...

— Разтърсвах го, побутвах го, нищо не помага, лежи като камък — продължаваше да разказва човекът.

След малко всички се струпаха около припадналия Юсси. Дори на малкото мостче между вагоните стояха трима. Никой не познаваше войника, който лежеше на пода. „Не е от нашия вагон.“ Войникът,

който бе измъкнал през нощта Юсси навън, се шмугна бързо назад във вагона и даде възможност на другите, стълпени зад него, да излязат напред и да погледат един пиян, който случайно се бе строполил там. „Какво ли има за гледане — забеляза той презрително. — Виждали сме и по-големи чудеса.“

— Лицето му е цяло посиняло, току-виж, че езикът му увиснал навън. Събудете го, поне да не пукне в безсъзнание — предупреди някой, който не можеше нищо да предприеме в навалищата. — Лошо му става на човек, като го гледа само.

— Тогава защо се пулиш? — сръза го друг войник.

Един от тримата, застанали на мостчето между вагоните, разказваше на другарите си за някаква лекция, която един ротен командир провеждал с новобранците — разяснявал им задачите на часовия — колко те са прости, а правата големи — часовият има право дори да застреля някого, ако не му се подчини. И за разностранните му задължения, чието нарушение води след себе си ужасни последици. На пост няма право да си дремне, ако си позволи да заспи, ще бъде разстрелян на място и незабавно. Така ротният преувеличавал, за да посплаши новобранците. Когато привършило занятието и след като им наприказвал сума страхотии, ротният попитал дали нямат никакви въпроси. Тогава станало едно много сериозно момче и запитало: „Ама така ли разстрелват, без дори да те разбудят!“

На мостчето се завърза принципен спор кое е за предпочитане, смъртта в будно или спящо състояние.

— По-добре е хич да не те будят. Тогава няма да береш страх — забеляза един.

Накрая и другите стигнаха до същото мнение, след като обсъдиха преимуществата и недостатъците на другата възможност. След това отново се върнаха към случая Юсси.

— Не диша, поне тук горе дъхът му не се усеща — установи младши сержантът, който се бе навел над Юсси.

Всички млъкнаха за миг и се послушаха.

— Опирай пулса му — предложи някой от задните редици.

Сержантът притисна длан до гърдите на Юсси от лявата страна и я задържа там.

— Във всеки случай сърцето не бие вече. Само ребра се напипват — поясни той.

— Ей, приятелю, дявол да те вземе, толкова ли не знаеш как се опипва пулс? — изруга човекът отзад, проправи си път към Юсси и започна да търси пулса на китката му. Полуотворил уста, втренчен в далечината, той гледаше сякаш през изправените наоколо мъже. Другите, смръщили от напрежение носове, впериха очи в неговото лице, сякаш бе измерителен уред. Войникът отпусна ръката на Юсси и бавно се изправи, изкривил устни в гримаса.

— Нищо не може да се разбере.

— Дали наистина е предал богу дух? — каза ужасен сержантът до него и в същия момент почувствува необходимост да действа. — Има ли тук лекар или поне санитар? — попита той.

Доброволно никой не се обади.

— Тия кучета никога не са там, дето има нужда от тях, дявол да ги вземе — изруга гневно този, който бе мерил пулса.

— Ама това е безобразие, хич не ги е грижа, че това е вече... — мъчеше се да продължи някой ругатните, но скоро забеляза, че всъщност няма какво да добави.

Друг вдигна крака на Юсси и го пусна шумно, изпълнен с надежда, че по този начин ще му помогне да прояви признак на живот.

— Дали не би трябвало да му се направи изкуствено дишане? — запита сержантът.

— Ами че той да не е удавник! — ужаси се от такова невежество онзи, който бе опипвал пулса.

— А може би все пак... — измърмори сержантът, но не можа да измисли убедително предположение за удавянето на Юсси. — Във всеки случай мокър е до кости. А човек можеш да удавиш и в леген, ако потопиш във водата устата и носа му.

В този момент през тълпата се провря човек, който пое цялата работа в свои ръце: един от онези редки хора, които просто не могат да гледат колебанието и бавенето на другите, решителни, дейни хора, които смятат, че най-напред трябва да се действа, а след това да стоиш и да се дивиш на станалото. Един пример: старец, към седемдесет-осемдесетгодишен, върви по заледен път с коня си, стар почти колкото него. Шейната е празна, защото старецът иска да щади коня, дори сам тегли ока. Конят пада посред улицата, струпва се народ: мъже, жени и деца се скупчват във все по-голяма навалица. Опитват се да помогнат на стареца, обаче конят лежи между стърчишките и

ремъците на юздата са така опънати, че не могат да ги освободят. Хората се тюхкат, съчувствуват, кроят планове. В това време минава с велосипед мъж на средна възраст, мършав, с остър поглед, захвърля велосипеда си, промушва се през тълпата, разбира веднага какво е станало. И преди старецът да отвори уста, човекът е извадил вече ножа си, прерязва ремъците, вдига коня отново на крака, дърпайки го за юздата, връща се при велосипеда си и се изгубва като вихрушка, без да дочака благодарност. А старецът сипе проклетия с беззъбата си уста, ръцете му треперят от гняв като трепетлика. Но нищо не помага, дори сълзите, които се изцеждат от очите му. Двата ремъка са срязани.

Такъв един човек, може би същият, сграбчи сега Юсси, изправи го на крака и го раздруса така енергично, че зъбите на нещастника затракаха и главата му изтрещя о стената на вагона. Човекът го бе разтърсил така силно, че за малко не го изпусна из ръце, но сега го хвана по-здраво и повтори същата процедура.

— Какво има тоя човек на гърдите си? Да не е навлякъл собствения си ковчег? — викна решителният войник. — Ама че корав момък... Той щеше да довърши изречението си, че самият е още по-корав от него, когато Юсси го удари с юмрук по лицето. Олюлявайки се, Юсси стоеше и гледаше струпаните в кръг мъже с мътни, налети с кръв очи. Едрите му ръце бяха свити в силни юмруци. Заобиколилите го изглеждаха така, като че ли са заловени на местопрестъпление. И наистина, какви ли не работи бяха измислили да захванат с Юсси. Той действително се събуди тъкмо навреме. И сега те стояха в кръг около него, с лица на крадци и престъпници. От гърдите на Юсси се изтръгна ужасяваща ругатня. Какво са направили с него? Те ли са го докарали до тоя хал?

— Успокой се, приятелю... — заговори кротко решителният.

За миг Юсси пак се олюля, улови се за дръжката и изхърка остро.

— Ти вчера си попрехвърлил май здравата — каза решителният.

— Можеш да благодариш на бога, ако се отървеш с това. Случва се някои да пукнат, други ослепяват или се лишават от разум — добави оня, който му бе мерил пулса.

Значи, диагнозата бе ясна. Останалите загубиха интерес и почнаха да се разпръсват.

— Така започва с препиването. Този не е първият, когото съм видял да се търкаля пиян — каза на тръгване един войник с такъв

дрезгав глас, като че ли имаше в устата си купчина железни отпадъци.

Друг, който с черните си лице и ръце приличаше на мулат, въртеше очи, та само бялото им светваше като порцелан на лицето му, а не преставаше да плюе, колкото и странно да бе — снежнобели парцали плюнка, — значи, беше шофьор на газгенераторен камион, агрегатът за дърва го бе пребоядисал така. Той разправяше на своя другар нещо така бързо, че докато двамата преминат през коридора, всички чува историята.

— Чуй какво ми се случи на мене в Аунус. Бях си пийнал малко. С мен беше и един лейтенант. Отивахме заедно да търсим водка, да, с колата. Знаеш, глътнахме към петдесет километра, там казаха, че имало. И, знаеш, само у един човек се намери бутилка ром, да, еднолитрова. И за нея лейтенантът хвърли хилядарка, истина, знаеш, беше четиридесет градуса, да, под нулата. Трябва малко да се погреееш, инак не може, нали? На сутринта рекохме да потеглим назад за Аунус, а гледам — колата не мръдва, няма капка гориво в нея. А няма ли, такава кола я отпиши. Излезе, че дръвникът купил горивото от собствения си резервоар за хиляда марки. Чуваш ли? То се знае, не можахме да помръднем от място, а и да си спомним от кого сме купили бутилката, не можахме...

Само оня, който беше мерил пулса, остана при Юсси и го замъкна във вагона, но Юсси отново се дотътри до платформата. Не му харесваше вътре, тясно, задушно, пълно с всякакъв народ и никой от тях не му се понрави поне по вид. На всички носове щръкнали по средата на лицата и очите им опулени. Той остана в ъгъла на площадката.

Без шапка, със залепнала на слепоочията мокра коса, налети с кръв очи, с тревожен блясък в погледа и лъснало чело, стоеше той там с часове, облегнат назад с разперени ръце като разпънат на кръст, защото стените, за които се прилепваше, бяха всъщност врати. И постоянно натискаха да ги отворят, сякаш за да смачкат Юсси.

— Дали не трябва да се помогне малко на тоя приятел? — обаждаше се от време на време някой от войниците, които използваха тоалетната на площадката. — Юсси не произнасяше нито сричка в отговор. Един от тях, когато се върна във вагона, изрази опасението, че Юсси е един вид побъркан — струва му се, че ако не подпира стените и зидовете, те ще се срутят.

— Дали няма да го примамим в купето, ако му кажем, че има нужда да се поддържа подът? — подхвърли един присмехулник.

Трети се обади, че случката с Юсси не представлява нищо в сравнение с лудостта на техния фелдфебел, който наистина е побъркан или по-точно бил побъркан, защото отдавна вече лежи в гроба, предоставен за пиршество на червеите. Той наистина бил луд, или пък толкова умен, че всички около него могли да минат за истински луди. За доказателство на това твърдение бе разказана

ИСТОРИЯТА ЗА ПОБЪРКАНИЯ ФЕЛДФЕБЕЛ

Още от самото начало войниците забелязали, че у фелдфебела има нещо странно смешно, само не могли да определят какво именно е то. Всеки случай бил дяволски любопитен. По време на поход с велосипеди той изведнъж можел да се обърне и каже: „Какво ли ще е онова там, дето се мярка на брега? Момчета, я да идем да видим!“

Прекъсвали похода и начело с фелдфебела войниците тръгвали да се препъват по браздите през нивята по посока към езерото. Оказало се, че на брега седи самотен въдичар, заловил се да изкормва и почиства уловената риба. Всеки път, когато хвърлял вътрешностите във водата, той замахвал с дясната си ръка нагоре: тъкмо това движение привлякло вниманието на фелдфебела.

Човекът доста се смутил и объркал, като видял да го заобикаля цяла рота войници, изникнала изневиделица. И между тях кривогледият фелдфебел, нисък, набит мъж, квадратен като сляпа задна стена на малка къща. Войниците мълчали, само гледали въдичаря и го обикаляли, сякаш имали заповед по възможност от всички страни да огледат това необикновено чудо.

Рибарят се уплашил, ръцете му се разтреперили, погледът му почнал да шари виновно, като че ли са го хванали на местопрестъпление.

— Рибата за нищо няма да стане, пукна ѝ жлъчката — забелязал фелдфебелът. И наистина рибарят закачил с ножа жлъчния мехур на рибата и зеленикавата течност изтичала в разпорения корем.

Войниците мълчаливо наблюдавали как той с все по-силно треперещи ръце човъркал своята риба, докато си порязал здраво дланта. Тогава фелдфебелът махнал презрително с ръка, дал знак на хората си и ги извел през разораните ниви към шосето. Види се, сега

сам разбрал, че шегата е отишла твърде далеч, защото след този случай оставил въдичарите на мира.

Но на война никога не смятал, че е прекалил. Винаги когато ротата се добере с мъка до местоназначението, фелдфебелът предлагал: „Няма ли да е по-добре, момчета, да се придвижим малко по-напред, а?“ Това всъщност не било заповед, но можеш ли да откажеш! Понякога придвижването напред се оказвало толкова трудно, че се налагало да бият доста път назад. „Няма ли да е по-добре да се придвижим малко по-напред?“ — повтарял фелдфебелът, смятайки го вероятно за остроумна шега. След километър, километър и половина запъхтени се озовавали отново wśród храсталаците. И още преди да си поемат дъх, фелдфебелът пак се провиквал: „Няма ли да е по-добре да се придвижим още малко напред, а?“ По едно време войниците започнали да скъсяват разстоянията, не напредвали повече от стотина метра. Но се озовали пред линията на бункерите.

— Тук не можем да останем — казал фелдфебелът. — Ставайте да вървим.

Най-сетне стигнали до Онежкото езеро. Спрели на самия бряг. От крайбрежните храсталаци постепенно излезли двадесетина пленници, а и убити врагове лежали тук-там. Неколцина оцелели плували като черни точки надалеч в безбрежното езеро.

— Тук не можем да стоим, момчета. Хайде да се придвижим малко по-нататък — обадил се един от войниците. Като по заповед всички се обърнали към фелдфебела, който тогава бил вече лейтенант, за да видят дали се е сетил, че камъните падат в неговата градина. Най-сетне можели да му платят за шегите. Криво му било, но не могъл да отговори нищо. И оттогава никога вече не се случило той да им каже: „Хайде, момчета, да се придвижим малко по-напред!“

— Аз знам да се оправям с луди!... Това била другата любима приказка на фелдфебела, стара, влязла в неговия речник още през лятото на примирието. Веднъж ротата минавала покрай една психиатрична болница. Там нещо ставало, чували се силни викове, болногледачи, облечени в бяло, тичали насам-натам из двора. Можело да се помисли, че тайфа луди са изпуснати и са се хванали да играят хоро на двора. „Какво става там? — запитал учуден фелдфебелът. — Я да отидем да видим.“

Прекъснали похода и забързали през една малка горичка подир своя фелдфебел към постройките на психиатричната болница. И какво да видят — върху покрива на шестетажна сграда стои един луд, покатерил се там, дявол знае как. Стои и вика с цяло гърло, че ей сега ще скочи долу прав като свещ, за да се забие в сърцето на земята, където никога вече няма да чува виковете и крясъците на лудите.

Санитарите се опитвали да го примамят да слезе по улука на покрива, ала никакви заплахи, никакви уговорки и примамки не помагали. Показали му дори бутилка ракия.

— Пикоч е това, нищо повече от пикоч — извикал лудият.

Санитарите не се решавали да се приближат, страхували се да не скочи наистина. Трябвало да се печели време, да се опита всичко възможно. Всъщност вече им дошло до гуша, но не могли просто да го оставят така на неговото безумие — това би погубило доброто име на болницата завинаги. И ето че болногледачите, тичайки по двора, разпъвали сега някакви мрежи и платна между прозорците на долните етажи и най-близките дървета — напразна работа. Това го разбрал дори лудият: подхвърлял подигравателни забележки и се разхождал по края на покрива. Той можел да си се разхожда свободно, а също така свободно да си избере мястото, където ще скочи, защото мрежите съвсем не били достатъчни.

— Да не съм луд, че да скоча във вашите мрежи — викал той. — От мен няма да направите пушено месо за вашите луди тук.

Вероятно се чувствувал като диво животно, което се опитват да хванат в мрежа. Фелдфебелът стоял облегнат на едно дърво и се смеел от все сърце.

— Така никога няма да го накарате да слезе — казал той. — Оставете ме аз да опитам нещо. Гарантирам ви, че нито вие, нито болницата ще има някаква загуба от това, а лудият ще изхвърчи надолу с развети коси, само че по стълбата.

Нямало как, позволили на фелдфебела да направи своя опит. Всички го наблюдавали с любопитство, както санитарите, така и лекарят, който се бил изкачил на покрива, за да уговаря болния, но след като се убедил в неуспеха си, се отказал. Войниците също се присъединили към тази група зрители.

Фелдфебелът прекрачил важно към сградата, опрял две ръце на стената и застанал така, като че ли се кани да я бутне. След това

извикал с повелителен тон: — Ако веднага не слезеш, ще обърна къщата!

Лудият начаса подал лице над края на покрива.

— Какво каза? — попитал той недоверчиво. От самохвалството му нямало и следа.

— Ако веднага не слезеш от покрива, ще обърна къщата — повторил фелдфебелът.

Лицето на лудия се отдръпнало. След около тридесетина секунди го видели да излита през вратата. Санитарите го хванали на двора и го прибрали.

— Така у нас укротяват лудите — казал надутото фелдфебелът.

Лекарят го гледал удивен. След това свил рамене и казал:

— От пациентите може всичко да се очаква, сам видяхте. Но какво щяхте да направите, ако по някаква причина вашият трик не беше успял? — запитал той. Навярно бил засегнат, че сам не можал да се справи с лудия. И вероятно е искал да затрудни фелдфебела с тоя отговор и да го изложи пред неговите войници.

Фелдфебелът наистина не отговорил веднага. Замислил се, присвил око, внушително сбърчил чело, огледал се наоколо, спирайки очи на всекиго поотделно. Видимо останал доволен от публиката.

— Ами щях да обърна къщата — отговорил той с много сериозен вид и бръчките на челото му се изгладили. Един вид с фелдфебела шега не бива. Случаят е сериозен и следователно трябва да се приема сериозно. Настанала мъртва тишина.

— Какво казахте? — попитал лекарят недоверчиво.

— Щях да обърна къщата — повторил фелдфебелът този път с по-твърд и по-висок глас... Дали не бяха го чули, или не искаха да го чуят? Във всеки случай този път го казал достатъчно високо.

Тягостна тишина надвиснала над двора.

— А, така, значи — проговорил най-сетне докторът. — Но това би било доста скъпа шега, къщата струва много милиони марки.

Лекарят местел очи от фелдфебела към войниците и обратно. Той искал да разбере дали всичко това не е някаква шега.

— Тогаз толкова по-добре стана — казал фелдфебелът, — че болният слезе сам. Така не понесохте никакви щети.

След това той вдигнал ръка и посочил шосето.

— А сега, момчета, да вървим!

Лекарят настигнал последния войник и го хванал за ръкава: откъде можел да знае, че тъкмо тоя приятел бил малко смахнат.

— Как мислите — попитал го докторът, — дали фелдфебелът наистина би се опитал да преобърне къщата, ако болният не бе слязъл от покрива?

— Да, сигурно. Той е достатъчно луд — отвърнал войникът.

— Боже мой, всичките сте една стока — въздъхнал лекарят.

През време на войната фелдфебелът се проявил като забележителен взводен и ротен командир. Дори в атаката при Сювери изгубил само трима войника, двамата от които ги разкъсала мина, а само един паднал в боя. И това станало, макар фелдфебелът и неговите хора да се намирали на толкова опасни участъци, колкото и другите.

При първата атака фелдфебелът наблюдавал как един съседен взвод преминава блато, при което загинали цяла дузина войници и още толкова били ранени. С други думи, само неколцина щастливци се върнали след боя, и то едва през нощта, когато било тъмно като в рог, та могли под непрекъснатия противников огън да намерят изходните си позиции.

— Не, така не може — разказвал фелдфебелът по-късно, — аз си помислих, така не бива.

Той бързо подложил на обучение своите хора. Техният ред да атакуват щял да дойде на другата сутрин, така че имали още време. На малки групи изтеглял войниците от позициите и ги отвеждал на един учебен плац, близо километър назад в тила. Най-напред половината от отделението наблюдавало как другата половина упражнява атака, а след това си разменяли ролите. Така хората получили нагледна представа как не бива да се постъпва при атака. После фелдфебелът накарал целия взвод да го наблюдава — той сам им демонстрирал какво трябва да се прави: така войниците добили нагледна представа кое е правилно при атака. След това заставил половината взвод да прави същото, докато останалите наблюдавали, после ролите пак се сменили. И накрая всеки войник поотделно показвал как трябва да се атакува. Войниците се целили с пушките си в своите другари и ако някой от тях заявявал, че би могъл в даден момент да улучи атакуващия, той се връщал и започвал всичко отначало. Трябвало да атакува многократно, да ляга на земята, да пълзи, да прави прибежки, докато урокът бъде научен. По два-три часа отивали за обучението на

всяко отделение, за тренировката на целия взвод — десет часа. Вече се свечерявало, когато последните занятия приключили. Батальонният командир, прикрит зад няколко близки ели, стоял дълго и наблюдавал какво става.

— Фелдфебел, какво правите вие тук всъщност? — запитал той най-сетне. Явно не могъл да разбере смисъла на това, което става. — Нима провеждате наказателни занятия тъкмо пред голямата атака? Какво означава всичко това?

— Обучавам войниците — заявил фелдфебелът.

— Но, драги, тук е фронт, намираме се във война — възразил му батальонният командир с повишен тон. — Учението трябваше да проведете, когато е било предвидено време за него.

— Господин полковник, човек се учи, докато е жив — казал фелдфебелът. — Тъкмо тук учението е уместно и необходимо. Тук човек може да научи това, от което има полза.

— Я престанете с тия глупости! Погрижете се войниците да се изтеглят на предната линия. И вашето място е при тях. За какъв дявол се мотаеете тука на километър зад фронта!

Какво друго можел да направи фелдфебелът в момента, освен да се подчини: той подбрал войниците си и замарширувал към фронта. Но въпреки това не се отказал от обучението. Разгънали се в дъга и скоро намерили друг терен, подходящ за тяхното учение.

— Надявам се, че тук никой няма да ни пречи — казал фелдфебелът. — И тъй, кой беше наред? Триста метра в посока напред бегом марш. И без да се туткате, че не ни остава много време.

След това фелдфебелът по път и без път отвел хората си обратно на фронта и оттам си довел друго отделение. Батальонният командир не се изпречил повече отпреде им.

Като наблюдавал атаката на съседния взвод, фелдфебелът за свое учудване забелязал колко лошо са обучени войниците. Те атакували според едно определено правило: част от тях прибегвали напред, докато останалите през това време държали под огън противника, окопал се по края на отсрещната гора. Такъв бил планът, но на практика от него не излизало нищо. Защото всеки път, когато някой войник скачал прав, за да се втурне напред, той тутакси падал прострелян, ако не при първата, то при следващата прибежка. При това противниковите стрелци не били от някаква особена класа. Да улучиш

с пушка бързо бягащ човек, не е така лесно. Както изобщо не е лесно да улучиш човек, когато разстоянието до него е няколко метра, дори ако стои на място. Изобщо стрелянето не е толкова проста работа, както някои смятат. Колцина могат да се похвалят със сигурност, че са улучили враг? С това се обяснява и готовността, дори усърдието, което се наблюдава при унищожаването на пленници или противници, когато лесно могат да бъдат пленени. Войник, който не е убил нито един враг, се измъчва тежко. Неговите чувства са подобни на чувствата на млад мъж, който още не е успял да спи с жена.

И защо войниците от съседното отделение падали като кегли? По простата причина, че скачали от същото място, на което се хвърляли след прибежката, вдигали се като дървени кукли на конци, винаги зад малкото тревисто хълмче, което неприятелят най-спокойно вече е взел на мушка. След всяка прибежка войниците би трябвало пълзешком или във всеки случай под пълно прикритие да припълзят три-четири метра встрани от мястото, на което са се хвърлили на земята. Когато отново се втурнат напред, неприятелят има време колкото да насочи оръжието към новото положение, ала не достатъчно, за да натисне спусъка. През това време атакуващите отново ще са си намерили прикритие.

При такава смяна на целта са необходими най-малко четири секунди, за да се прицелиш в определена точка. За четири секунди например Джеси Оуенс^[1] би пробягал четиридесет метра. За да се осъзнае напълно придвижването от една неочаквана точка, са необходими най-малко две секунди, но толкова бързо никой не може да се ориентира, най-често това трае три, дори четири секунди. Така че на атакуващия е гарантирана безопасност шест секунди. При тези шест секунди той може да се движи така безгрижно, както в неделна сутрин по улиците на града. Някой по-пъргав би могъл за това време дори да направи дете. А и най-мудният може да измине поне шест метра, макар че едва ли е възможно да се говори за такава скорост — метър в секунда. Според пресмятанията на фелдфебела би могло да се поеме риск от десет процента и да се спечелят седем секунди. Ако разстоянието, което трябва да се измине, не е много голямо, една внезапна, правилно проведена атака ще позволи на отделението да стигне до вражеските позиции и дори да ги заеме, без всякакви загуби.

Разправят, че на война загивали най-добрите войници. Но аз съм участвувал в няколко войни и мога да ви кажа, че това е чиста глупост.

Ония, които падат първи, са обикновено лоши войници. Не бива да се вярва, че тук имат пръст свръхестествени сили. Във войната няма нищо тайнствено, тя е една най-обикновена човешка работа. Но нали пък казват, че никое човешко дело не е свършено и това май е така. Ала войникът, който носи глава, ще надхитри дори и самата смърт. И няма да му се случи да настъпи мина. Той просто трябва да бъде винаги уверен, че не му е писано да загине. И трябва само да бърза толкова, че смъртта да не го настигне. Мнозина са се спасявали от гибел, като са действували устремно, почти безразсъдно. При отчаяно положение не помага нищо друго, освен да се действа отчаяно. По никакъв начин не бива да се стои със скръстени ръце, да се чака, да се размисля, съобразява какво би могло да се случи. Или ще излезе нещо, или не, но да се стои и да се чака, не може, не бива.

На сутринта взводът се вдигна в атака, сломи неприятелската съпротива и достигна набеязаната цел — Сювери — почти без загуби. Изобщо това не се оказа проблем. И все пак войниците от взвода признаваха на драго сърце после, когато ги питаха в разговор, че едва ли биха били в състояние да разкажат нещо, ако фелдфебелът не бе провел с тях специално учение. И толкова по-жесток беше ударът, когато фелдфебелът сам загина. Струва се така.

Един младши сержант от съседната рота внезапно откачи — мания за преследване. Съвсем неочаквано и без предупреждение откри сам огън по двама нищо неподозиращи другари — просто се хвърли в канавката и почна да стреля.

— Ще ви пратя по дяволите, няма да ви се дам жив — викаше той към тях.

Викове му скоро привлякоха цяла тълпа хора, защото бяха толкова силни, че можеше да се помисли най-малкото цял противников батальон е пробил позициите. Опитваха се да успокоят младши сержанта, да му обяснят, че нито той, нито някой друг е в опасност, че наблизо няма нито един-единствен неприятел, доведоха другарите му от неговото отделение, за да може сам да се убеди, че наоколо му са само свои хора.

— Нима не ги познаваш по униформата? — извика му някой.

— Да, униформата е финландска, но вие не сте финландци. Не ви е за пръв път да се маскирате така.

— Дотолкова сигурно разбираш финландски, за да чуеш, че не ти говорят на непознат език — подвижна му друг.

— Противникът си е противник, ако ще и на староеврейски да говори.

Колкото по-дълго и подробно обясняваха на младши сержанта, толкова по-непоколебимо вярваше той, че е попаднал в някаква хитра примка. Все по-лесно намираще остроумни отговори. Той бил много важен човек, ето защо не се и опитват да го хванат с голи ръце. Защото знаят, с него шега не бива. За да го спипат, трябвало да разгънат голяма операция: да преоблекат цялата тая тълпа като финландци, та дори и да ги обучат да говорят по финландски!

Когато собствените му приятели се изстъпиха напред да му обясняват, дори и тогава той не се разколеба. Ясно му бе като бял ден, че те просто са попаднали във вражеска мрежа и сега използваха тия изменници, за да го примамят и погубят.

— Махайте се или преминете на моя страна.

— Идваме — обади се един от неговото отделение, ала младши сержантът оттегли поканата си. Защото враговете, разбира се, ще тръгнат веднага по техните следи, другарите служеха само за прикритие. Не, младши сержантът не искаше да рискува нищо. Борбата беше на живот и смърт. Разбира се, те ще го предадат, щом ги допусне до себе си. Инак за какво врагът ги е пощадил? И от този момент той отговаряше само с пушката си.

На шосето се струпваха все повече и повече войници. Опитваха с всички възможни уловки да примамят младши сержанта, но щом някой се решеше да изпита въздействието на своето хрумване и се покажеше, куршумите започваха да пицят — кой го знае откъде се бе запасил с толкова много, навярно от дълго време се е подготвял за такова положение. Неговите другари разказваха, че напоследък станал много мълчалив и само от време на време приказвал за някаква премия — за главата на младши сержант значителна сума: десет хиляди марки. Уж неприятелят бил обещал тия пари на своите хора. А за прост войник стигали и хиляда марки.

Тъй като имаше в изобилие патрони, единственият изход беше да го оставят да изгърми всичките. А след това да се хвърлят така бързо върху него, че да няма време да се застреля сам с последния куршум.

Войниците се разтичаха из храсталаците, куршумите свистяха все по-често покрай ушите им. Тая игра не доставяше никому особено удоволствие. Младши сержантът бе добър стрелец. Войниците от неговото отделение обясняваха това на другите и се опитваха да ги накарат да изоставят този опасен план. Младши сержантът притежаваше отличителна значка за първокласен стрелец и освен това бе награден с „Кръста за свободата“ четвърта степен. Той беше безстрашен и неуморим боец, а при атаката на брега на Сювери бе назначен за снайперист на батальона. Един войник бе улучен вече с куршум в ръката близо до рамото. Чу се такъв трясък, като че ли чупеха сух клон, дебел колкото китка: костта бе разтрошена. Ала другите не се отказваха, бяха решили да спасят младши сержанта. Редно е по начало да опиташ всичко, за да спасиш другаря си, защото никога не знаеш кога ще ти дотрябва неговата помощ. Подобни случаи бяха пробни камъни, свидетелство и доказателство за неугасващия дух на другарство. Безусловното упование във верността на другарите, в готовността им да окажат помощ, без разлика кому, изпаднал в беда, крепи по време на война духа на войника. Една-единствена спасителна акция, в която не са заложени всички сили, би могла да пречупи у някого тъкмо тази устойчивост и да предизвика верижна реакция, пълно унищожение на взаимното доверие, което всеки ще почувствува може би тъкмо когато въпросът е на живот и смърт. Ето защо войниците си помагат със същата готовност, с която сами биха очаквали помощ в подобен случай. „С каквато мярка мериш, със същата ти връщат“ — този библейски завет признаваха всички. Често се случваше в поход някоя старица, раздавайки хляб на войниците, да каже, че го прави, защото някога някъде друга някоя жена или майка, все едно бедна или богата, ще даде от сърце нещо на нейния собствен син. Така че всички войници тя чувствуваше като свои синове.

Щом докладваха на фелдфебела за случая, той веднага пристигна.

— Не, момчета, оставете това подскачане наляво и надясно — изрева той с командирски тон. — Аз знам какво се прави в такъв случай — добави тихо, за да не го чуе младши сержантът. — Не се пъхайте напразно под куршумите, няма никакъв смисъл.

След това фелдфебелът припълзя зад един голям върбов храсталак, точно срещу младши сержанта и му извика:

— Ако не престанеш веднага да стреляш и не отидеш в земянката да спиш, ще взема да те съдера от бой! Ще ти нашаря голия задник, и то пред цялата рота!

И за да подсили своята заплаха, фелдфебелът отчупи един брезов клон, дълъг два метра, отчекна листата и клонките по него и го показва на младши сержанта, както бе прикрит зад една дебела елха.

За миг настъпи пълна тишина. Нищо не я нарушаваше, дали бе зловеща или многообещаваща, никой не можеше да каже. Какво ли щеше да хрумне на младши сержанта? Не личеше да се е подчинил. Но престана и да стреля. От време на време се чуваше как изпъшква — очевидно под тежестта на своите мисли. Младши сержантът наистина се намираше в затруднение. Най-сетне се раздаде дрезгав, почти писклив глас:

— Стига си дрънкар ври-некипели, говори по финландски, аз съм финландец.

Тогава фелдфебелът излезе на пътя и с отмерена крачка тръгна към него, като държеше отвесно пред себе си брезовия клон. Всички го предупреждаваха да не отива, опитваха се да го възпрат. Дори младши сержантът се изправи в цял ръст от своята канавка и вторачи очи във фелдфебела. Но когато фелдфебелът измина десетина метра, доказвайки, че работата е за него сериозна, младши сержантът отново се скри в канавката. Извири куршум, фелдфебелът се завъртя като пиян, сякаш още имаше време да се върне, след като е осъзнал безуспешността на своя опит. Рухна като чувал с жито наскре пътя, от двете му страни се вдигна прах — прозрачно, жълтеникаво облаче, което почти без да променя формата си се издигаше встрани от пътя, безшумно и бавно като привидение.

Смехът на младши сержанта прозвуча ужасяващо. Войниците стояха като вцепенени. Доведоха лекар и санитар с носилка, ала на фелдфебела не можеше вече да бъде дадена първа помощ, пък и той нямаше нужда от нея.

След като застреля фелдфебела, младши сержантът съвсем обезумя. Стреляше безспир и ревеше като сатана. Да не посмее никой да се приближава до него, той не се бои нито от вода, нито от огън, нито от пушка, защото куршум не го лови. Той бил толкова корав човек, че сплесквал камъка, на който седнел, а сърцето му дори с клещи не можели да изтръгнат. И щял да претрепе всекиго и да му

одере кожата, който само се опита да го направи, дявол да го вземе, кълнеше се в Христа, че е истина.

Един от войниците си научи нещо и започна бързо да се съблича. Можеше да се помисли, че безумието е заразило и други: войникът хвърли шинела си, смъкна ботушите и панталоните от краката си с такава бързина, като че бе избухнал пожар. След това се наведе, нахъса големи китки трева и натъпка с тях съблечените дрехи. За няколко мига бе готова парцалена кукла колкото човешки бой, само глава нямаше. Изобретателят бързо намери малък сух боров клон, поокърши го и го пхна в яката на плашилото през куртката и единия крачол на панталона и го закрепил чак в ботуша. Да се измайстори главата, беше доста трудно, но той все пак успя. Взе назаем една лятна куртка и я намота около горния край на пръта. Получи се кръгъл вързоп, голям колкото човешка глава. Остана само да му нахлупят фуражка и чучелото бе готово. Войникът изпълзя заедно с това чучело напред и на едно подходящо открито място го изправи върху единствения му крак. Самият той остана да лежи до него.

— Чак толкова не ще да е побъркан, че да стреля срещу плашило — говореха войниците помежду си. Започваше да им се струва, че вместо един, сега има двама луди.

Когато младши сержантът съзря натъпканото с трева чучело, появило се бог знае как от другата страна на канавката, явно бе така поразен, че съвсем утихна.

— Опитай се да го движиш, човече, да размахваш ръцете му или нещо подобно — каза един от войниците на тоя, който измайстори чучелото, — инак той няма да повярва.

— Ела ти и го поведи на разходка — изръмжа другият, но все пак започна да полюлява насам-натам своя натъпкан с трева колега. Младши сержантът продължаваше да мълчи. Тогава войникът реши да даде на своето създание и собствения си глас. Той започна да се смее подигравателно и да подвиква присмехулни приказки на младши сержанта: „Какъв смелчага, чак и от господата бога не го е страх.“ Това, изглежда, не направи никакво впечатление на младши сержанта и постепенно тая игра започна да досажда на войника. Той престанала вика и да люлее чучелото, което на всичко отгоре започна и да се разпада. Единият му ботуш се бе изхлузил и от крачолата се сипеше трева.

— Хайде, викай де, кажи нещо, дяволе — изрева неочаквано от другата страна младши сержантът. — Да не би да си глътна езика? Приказвай, какво стоиш като кютюк и се пулиш като идиот!

„Дяволите да го вземат, какво мога да му кажа сега“ — размисляше войникът.

Като не получи отговор, младши сержантът откри огън. Той стреляше като луд. Войникът, който лежеше само по бельо почти под мишената, виждаше как куршумите се забиват в чучелото, зъзнеше и се чувствуваше самотен, ала не знаеше какво друго може да направи, затова продължаваше да държи чучелото изправено. Почти при всяко попадение усещаше тласък в ръцете си, както рибар усеща по дърпането на въдицата кога рибата кълве. Но тъй като противникът изобщо не падаше, младши сержантът изпадна в такава ярост, че скочи от канавката и се втурна напред с бесни проклетия, за да го удуши с голи ръце. Сега вече не беше трудно да го обуздаят с общи усилия.

Сетне всички се чудеха как младши сержантът не е могъл да различи, че това е чучело, а не жив човек, защото то беше направено надве-натри. Но докторът каза следното: разбира се, той е забелязал, че е чучело. Умът му все още е работел, но не е можел да съобразява. И тъкмо в това се състои лудостта.

Когато войникът свърши разказа си, някой каза:

— И навън на площадката стои един такъв ненормален, ама можеш ли да разбереш какво му е. Аз поне не мога.

— Остави ги тия пияници, и те са особена порода.

— Може и това да е един вид лудост. Кой със здрав разум ще седне да се налива с ракия, всички знаят, че е отрова — заключи войникът, който надълго и широко беше разправял за луди и се изтегна на пода да си подреме. И останалите се почувствуваха уморени. Влакът ги люлееше като огромна люлка.

— Доколкото разбирам, на света няма нито един, на когото главата да е в пълен ред. Луди наричат ония, които сами не съзнават своето безумие. А за умни минават тия, които също са луди, само че не го съзнават. На лудия няма какво да му говориш, а още по-малко на умния. Безумецът взема всички останали за умни, а умният мисли, че всички други са луди. Еднакво безполезно е да си умен безумец и

побъркан умник. Най-добре е да ги оставим на мира такива, каквито са — и умните, и безумните... — промърмори някой, смятайки за уместно да каже и тези думи.

[1] Джеси Оуенс — прочут бегач, олимпийски шампион за 1936 год. ↑

V

На гарата, която бе недалеч от родното село на Юсси, бе спрял по технически причини немски военен влак. Очакваше среща с бързия от Север. Началникът, който придружаваше транспорта, слезе да се поразтъпче. Според отличителните знаци беше офицер. Телеграфистът на гарата, който наблюдаваше офицера, не познаваше много добре немските чинове. Офицерът беше към петдесетгодишен, пълен, с едро лице. Металическата каска, стегната здраво с каишка под брадата му, изглеждаше твърде малка за неговата глава. Кръстосал ръце на гърба, той се разхождаше по дъсчения перон, който покриваше бетонния жлеб с металическите кабели, водещи от командното табло към стрелките и семафорите.

От влака се виждаше добре селският смесен магазин, дотам имаше може би петдесет метра. Изглежда, престоят щеше да бъде подълъг и част от войниците се възползуваха от случая да направят покупки. Те плащаха с финландски пари, така че нямаше никакво затруднение. Товареха се главно с чугунени тенджери, алуминиеви котелки, медни кани за кафе, емайлирани тасове и легени. Всичко друго се продаваше с купони. Един войник се върна с четири големи легена в ръце. Дори не бяха му ги загънали в хартия, защото и купувачите, и продавачът еднакво бързаха.

Магазинът беше клон на местната потребителна кооперация. На телеграфиста му се видя странно, че немските войници влизат в такъв магазин, тъй като той самият беше буржоазно мислещ финландски гражданин и никога не купуваше в кооперативен магазин. Ако знаеше немски, непременно щеше да обърне внимание на офицера.

Преди да се упътят към магазина, войниците заставаха пред офицера, тракваха токове, отдаваха чест и искаха разрешение. Тъй като офицерът не спираше да се разхожда напред-назад, изглежда, не им беше лесно всеки път да застават пред него на необходимото разстояние. Трябваше да го заобиколят, да изтичат, за да застанат отпреде му, а случваше се той да се обърне кръгом, преди да са успели

да го заговорят. Нищо друго не оставаше, освен отново да го изпреварят, за да му се изпречат на пътя. Бяха все млади, чудесни момчета, алпийски стрелци. Всички носеха високи фуражки, с изображение на еделвайс. За този еделвайс се пееше песента:

*Еделвайса и анемона
на Финландия и Германия са цвета.
Тия цветове днес зоват ни
в боя напред един до друг в света.*

Те носеха солидни обуца с подковани подметки. Когато вървяха по дървената настилка, струваше ти се, че чуваш конски тропот. Уверена и твърда бе стъпката им. И въпреки това в песента за срещите им с хубави жени се казваше, че оставали само следите от алпийските ботуши. А и тия следи ги отвявал вятърът.

Ако на някой войник куртката беше малко по-нагъната под колана, офицерът му заповядваше да я оправи. Изглежда, той много държеше на това войниците да се представят в най-добър вид. Униформите им бяха нови, хубави и панталоните безупречно изгладени. Както се виждаше, в тази армия не знаеха да кърпят. Нито един войник не ходеше с протрита или закърпена задница. Единственото изключение бе самият офицер. Отзад на панталона му висеше ивица, широка около две-три педи, дълга като къса остра опашка. Явно той не подозираше нищо, защото най-спокойно си се разхождаше нагоре и надолу. Вероятно никой от подчинените му не смееше или не желаше да му обърне внимание, че не само не е облечен както изисква уставът, а дори и неприлично. Нали той беше най-висшият чин в целия влак.

Бързият влак пролетя като сянка и за миг опашчицата отзад на панталона на офицера затрептя като флагче от раздвижения въздух, който изсвистя подир влака. Телеграфистът събра кураж, приближи се до офицера и вдигна ръка до козирката. Все пак в момента той изпълняваше длъжността началник-гара или най-малкото беше негов заместник. Офицерът удивително бързо отговори на неговия поздрав. Очевидно не искаше да отстъпи по учтивост на железничаря. След това започна да подканя войниците, които се връщаха с покупки, да

бързат. Подвикваше кратки отсечени думи, които звучаха така оглушително и остро, та можеше да се помисли, че по някаква причина е крайно недоволен от подчинените си и ги ругае. Един войник, който тъкмо се задаваше откъм магазина, се обърна кръгом и изтича обратно да предупреди своите другари, които още не бяха привършили покупките. Войниците, които излизаха от магазина, изминаваха бегом целия обратен път, защото офицерът непрестанно им подвикваше, щом почнеха да забавят темпото. Телеграфистът от своя страна също разбираше необходимостта да се действа незабавно: той бързо влезе в канцеларията си и позвъни на следващата гара. Съобщи, че от неговата станция тръгва военен транспорт и уведоми, че този влак и следващият, бързият от Север, трябва да се настигнат едва на четвъртата гара оттук. Така че нямаше никакво основание да спират влака без специално разрешение. След този разговор телеграфистът излетя отново навън, взе зеленото си флагче от стойката и огледа какво е положението. Тъкмо се качваха последните войници, ала офицерът все още стоеше пред гарата и продължаваше да вика, навярно, за да се увери, че нито един войник не е останал в селото. Телеграфистът не се реши да го безпокои при изпълнение на служебните му обязанности, просто спусна бариерата, надявайки се, че в това време офицерът ще се качи. Но нищо подобно не се случи, офицерът продължаваше да стои като закован. Наистина сега вече не викаше, само оглеждаше от край до край влака, сякаш да се увери, че всички вагони бяха налице. Телеграфистът не знаеше в този момент как да постъпи.

— Влакът тръгва! — извика той високо, макар че на перона нямаше друг човек освен немския офицер и едно десетгодишно момче, което бе зяпнало офицера с разтворена уста. Викът не подействува ни най-малко. Офицерът си стоеше, загледан към небето. От време на време хвърляше поглед и към телеграфиста. Тогава на телеграфиста му хрумна да козирува и да изреве нещо, което приблизително да означава:

— Моля, качвайте се, пътят е открит!

С поразителна бързина и офицерът вдигна десница до ръба на каската си, ала не пристъпи нито крачка към влака. Телеграфистът изтълкува тази размяна на жестове в своя полза и развя флагчето. Локомотивът отвърна с писък и влакът потегли. И тогава именно се случи нещастieto.

Офицерът бе слязъл от кондукторския вагон, който обикновено се намира на самия край на композицията. Навярно в него искаше сега да се качи, но като началник на ешелона той сигурно считаше за свой неотменим дълг да напусне последен гарата, както морски капитан до последната минута трябва да стои на командния мостик на потъващия кораб. Вlakът вече набираше скорост, а офицерът най-спокойно си стоеше и наблюдаваше как вагоните се изнизват пред очите му. Не правеше нито крачка по посока на своя вагон: чакаше вагонът сам да се приближи до него. Най-лошото в случая беше, че докато подкарваше своите войници към влака, слезе от дъсчения перон на земята. Когато стъпалото на предната врата на кондукторския вагон се изравни с него, той се втурна под прав ъгъл към релсите, за да скочи върху задните стъпала. Най-напред хвърли още веднъж поглед вляво, по посока на движението на влака, за да се увери, че никой не се е надвесил през прозорците навън или не се подава от някоя площадка. И тъй, с поглед по посока на влака, офицерът се канеше да направи пет-шест крачки, препъна се обаче още на втората от перона и падна по лице, така че коленете и лактите му издрънчаха о дъските. Предният край на каската му се удари така силно, че телеграфистът се уплаши да не би офицерът да е загубил съзнание. Той лежа най-малко пет секунди, без да помръдне. Опулил от изумление очи, кръгли като копчета, той лежеше, обърнал лице по посока на влака. След това се надигна тромаво, без да откъсва очи от телеграфиста, който стоеше на около пет метра пред него. Може би си мислеше, че той го е ударил с някакъв тежък предмет изотзад, но в следващия миг изведнъж се опомни: трябваше да бърза! Беше крайно време.

На десетина метра по посоката, в която отминаваше влакът, се намираше товарната рампа на магазина. Кондукторският вагон тъкмо се приближаваше до рампата. Скоростта на влака още не беше много голяма. Офицерът просто трябваше да се затича колкото се може по-бързо към рампата. Ако не успееше да скочи от нея на стъпалата на вагона, щеше да ги настигне по-нататък, зад рампата. Защото там продължаваше успоредно с релсите същата дъсчена настилка, близо половин метър висока, о която той се спъна пред гарата.

На телеграфиста му причерня пред очите, когато видя офицерът да се втурва зад магазина. В този миг офицерът правеше съдбоносна грешка: той искаше да заобиколи тичешком магазина и да настигне

влака от другата страна. За съжаление бе невъзможно да се заобиколи тая постройка, защото там открай време се издигаше двуметрова дъсчена ограда, боядисана в червено, която се простираше до другия ѝ край. Началникът на гарата бе наредил да направят тази ограда тъкмо с цел хората да не пресичат напърно през релсите. Така че нямаше никакви изгледи офицерът да успее. Той се помъчи да се покатери през оградата или да се промушне под нея, но за първия опит нямаше нужните сили, а за втория не отговаряше по размери. Накрая се втурна направо срещу оградата, но за тази цел не бе нито достатъчно висок, нито достатъчно силен. Когато се върна на изходната точка, на мястото, където бе паднал, влакът се изгубваше от очи и вече бе успял да набере такава скорост, че само Пааво Нурми^[1] в младите си години би могъл да го настигне.

Офицерът все пак реши въпреки всичко да опита. Спусна се с бясна бързина към рампата.

„На добър час“ — осмели се мислено да му пожелае телеграфистът, изпълнен със злоба и може би все пак с малко надежда, защото му се искаше най-сетне да се отърве от този офицер. В същия миг офицерът направи един наистина изумителен скок. Още преди да сложи стъпало на рампата, разпери внезапно двете си ръце, после рязко ги вдигна на височина на гърдите, изхвърли тялото си с тласък напред и надясно и се плъосна с глух шум върху наклонената рампа: токовете на ботушите му едва достигаха края на рампата, а главата му висеше надолу. Телеграфистът толкова се уплаши, че се побоя за слабото си сърце. Не можеше да разбере дали има работа с малоумен, или не, дали трябва да помогне на офицера да стане или, напротив, да го натиска на мястото му, ако той се опита сам да се надигне. А немецът, след като успя да завърти туловището си почти на сто и осемдесет градуса назад и встрани, съумя да се изправи на краката си. Ругаейки яростно, той крещеше нещо на телеграфиста. С бесни ръкомахания сочеше към рампата, за да му обясни, че говори за нея. След това с вдигната нагоре длан му показа, че краят на рампата съвсем не е отвесен. Той действително беше всичко друго, само не и отвесен — издигаше се под ъгъл тридесет градуса. Навярно офицерът бе забелязал рампата едва когато я усети, именно докато лежеше на дъсчения перон. Гледан от жабешка перспектива, краят на рампата може наистина да му се е видял отвесен и тъй като тя беше повече от

метър висока, на него като на не особено подвижен човек му се е сторило малко вероятно да успее да се покатери на нея. Естествено бе да му се види много по-лесно заобикалянето на магазинята, защото постройката наистина не беше голяма. Да тича направо между релсите не е посмял, защото се е страхувал че може да се спъне по траверсите и изобщо да забави ход.

Едва сега телеграфистът започна да разбира целия ужас на положението. То беше наистина толкова необикновено и невероятно, че му бе необходимо време, за да си представи цялата ужасяваща картина.

Офицерът се мъчеше да му втълпи нещо на своя немски. Телеграфистът разбра една-единствена дума: ауто. Тя звучеше като чисто финландска. Телеграфистът не разбираше немски. Десетгодишният малчуган все още се шляеше по гарата и зяпаше офицера с отворена уста.

— *Ние имаме тук единавтомобил* — неочаквано проговори момчето и посочи с ръка към кооперативния магазин.

Очите на телеграфиста изхвъркнаха от почуда. Излезе, че момчето знаеше немски. Той бързо го сграбчи за ръката и го накара да застане пред офицера. Слава богу, сега имаше поне преводач.

— Попитай го какво иска — заповяда телеграфистът на момчето.

— Той иска автомобил — опита се да обясни то.

— Ама попитай го де! — Телеграфистът си мислеше, че момчето е доста дръзко.

— Имате ли автомобил? — попита момчето.

— Не, не — размаха буйно ръце немецът, завъртя глава и отново почна да обяснява нещо, по-бързо и по-подробно от преди. Защото той наистина бързаше.

— Какво казва? — искаше да знае телеграфистът.

— *Аз съм ученик, аз съм в трети клас, не мога много да говоря немски* — каза момчето натъртено с невинен израз.

Телеграфистът разбра, че и той знае дотолкова немски. Бутна момчето настрана и направи знак на немеца да го последва. После влезе в своята канцелария и започна разговор по телефона, за да иска кола за немеца. В селото имаше един-единствен автомобил — камиона на кооперативния магазин. Нали и леките коли бяха изпратени на фронта.

— А кой ще плати за това удоволствие? — попита управителят на магазина. Телеграфистът се разядоса страшно.

— Аз ще ви платя — извика той.

Чак след това управителят заяви, че камионът не може веднага да дойде. Той бил изпратен до някакво село на двадесет и пет километра, за да докара стоки от склада на кооперативното стопанство.

— Кога ще се върне?

— Откъде да зная.

Ето каква била работата! Телеграфистът поклати глава и погледна немца, който сякаш искаше да унищожи с очи телефона. Тъкмо в този момент като по поръчка се появи със своята малка дрезина един стрелочник, който бе работил на някакво отдалечено място. Щом го зърна, офицерът бе осенен от мисълта, че ще може да настигне влака с това превозно средство. Без да обръща нито за миг повече внимание на телеграфиста, той излетя навън, изтича при работника и се опита с жестове да му обясни случая: да стане и да пусне него на своето място. Работникът, изглежда, нищо не разбираше. Най-спокойно вдигна своето превозно средство от релсите и се упъти към магазина. От страх пред вероятно недоразумение той не посмя нищо да каже. Немецът вдигна дрезината и я сложи обратно на релсите, седна, опря крака на педалите, хвана с ръка лоста и потегли с бясна скорост на юг. Телеграфистът все още не беше приключил разговора по телефона.

— Помъчете се да узнаете някак. Нали имате телефон — говореше той със заповеднически глас.

— Да, но в камиона няма телефон.

— Обадете се поне на хората там да го изпратят колкото се може по-скоро.

— Виж туй мога да направя — отговори управителят на магазина и окачи слушалката.

Това накара телеграфиста да излезе от кожата си. Той веднага набра отново номера.

— Мога ли да ви отправя бележка, че такова нещо е съвсем нередно. Мога ли да ви обърна внимание, че нямате право просто да окачвате слушалката. От мен не ще се отървете така лесно. Аз ще чакам тук на телефона, докато ми отговорите.

— Но, дявол да го вземе, как тогава да се обадя аз?!

Телеграфистът почервения като рак и сега сам хвърли слушалката, но остана в канцеларията да чака отговор.

Едва след като управителят на магазина му съобщи, че камионът е на път за гарата, той излезе отново на перона.

Щом като го разтоварят, веднага ще бъде на разположение, разбира се, при условие, че шофьорът се съгласи да предприеме това пътуване. Немецът бе изминал вече няколкостотин метра. Телеграфистът действуваше с удивителна бързина и успя да премести стрелката, преди немецът да я отмине. Не подозирайки нищо, немецът профуча, без да намалява скорост в един страничен коловоз, който водеше към тухлената фабрика. Тогава телеграфистът позвъни в магазина и нареди на работника да изтича с най-голяма бързина до стрелката, за да пресрещне там немеца и да го върне назад.

Немецът измина с дрезината километър и половина и стигна до самия край на страничния коловоз. И там трябваше да спре. Релсите просто се изправиха пред него — в буквалния смисъл на думата. В тухлената фабрика работеха петима военнопленници. Те тъкмо тикаха вагонетка, натоварена догоре с пръст, когато пътуването на немеца стигна своя край. Те се направиха, че не го забелязват, гледаха право напреде си и бутаха вагонетката, макар че побеснелият немец така подскачаше на своята количка, че тя се разлетя най-малко на десетина парчета. Сега не беше вече толкова лесно да се правят, че не го забелязват, защото на него му се стори, че те се хият подигравателно и излезе от кожата си от гняв, втурна се към тях, замахна и започна да раздава плесници така, че шапките им се разхвърчаха. Двама от пленниците успяха да отскочат встрани. След това немецът се втурна обратно към релсите и затича по коловоза към гарата. При стрелката стоеше работникът и му сочеше верния път като полицаи. Мърморейки недоволно, задъхан, немецът дотича на гарата, където телеграфистът вече го чакаше. Той се спря наред перона и замахна лудо с ръце като вятърна мелница. Телеграфистът не знаеше нито какво да му каже, нито какво да направи. Той влезе пак в канцеларията си и позвъни в магазина да пита дали камионът е вече пристигнал. Отговориха му, че още го няма. После се обади в южния кантон и каза на работника да докара тук дрезината, която немецът беше оставил някъде в глухата линия. И отново излезе на перона. Оказа се, че на гарата има още една дрезина и немецът тъкмо я нагласяше върху релсите. Дрезината беше

на железопътния инспектор, който бе отскочил за малко до селото да изпие чашка ерзац кафе, ала телеграфистът нямаше намерение да спира немца, защото искаше на всяка цена да се избави веднъж завинаги от него. Само смяташе преди тръгване да го предупреди за бързия влак, който трябваше след половин час да дойде от север.

— Шнелцуг, шнелцуг — повтаряше той, без сам да забележи, че говори на немски. Все пак бе свършил средно училище и всъщност трябваше да знае много повече немски, но всички думи бяха потънали някъде в главата му. Колкото и отчаяно да се мъчеше да ги изтръгне от паметта си, изплуваха само няколко, и то такива, които съвсем не му служеха: дер фусбоден, дер тиш ди тюр, ди шелле, дас класенбух, дас подиум.^[2] И това бе всичко. Той вдигна ръка и замахна нашироко от север на юг.

— Дер шнелцуг!

След това бързо разпери ръце, за да покаже как бързият влак може да смачка една дрезина.

— Тъй верно, тъй верно, господин полковник... — мърмореше разсеяно немецът, докато нагласяваше ходилата си на педалите и все не ги улучваше. Изглежда, не бе лесна работа. Все пак искаше да покаже, че цени високо съветите и предупрежденията на телеграфиста.

Когато немецът отново се изгуби от погледа му, телеграфистът си въздъхна с облекчение. Но това не трая дълго. Той позвъни в магазина и съобщи на управителя, че камионът вече не е нужен. После сравни мислено предимствата на двете възможности, пътуването с камиона и пътуването с дрезината — и установи, че камионът по никакъв начин вече не би могъл да настигне влака. Шосето правеше отклонение най-малко десет километра, преди да тръгне успоредно с железопътната линия. Дотогава влакът ще е стигнал следващата гара на двадесет и пет километра оттук, а може би да е отишъл и по-далеч. Като си представи това, треска го затресе: той бе забравил да уведоми следващата гара, за да задържат там влака. Втурна се към телефона. От следващата гара отговори глас, че влакът отдавна е минал, най-малко преди двадесет минути. Телеграфистът повика веднага възловата гара. Той не искаше да се изложи на опасността да вика спирките една след друга и през това време съвсем да изпусне влака. Във всеки случай там влакът още не бе стигнал. Тогава той се обади на по-предната гара, оттам влакът тъкмо бе заминал. Добре, въпреки всичко влакът щеше да

стигне и всички сметки и обаждания по телефона не ще променят нищо. Телеграфистът позвъни отново на гарата за разминаване, като молеше и закланаеше хората да задържат влака, докато там стигне началникът на транспорта, който изостанал на неговата гара по някакво недоразумение и сега е на път с една дрезина. Той помоли да върнат дрезината с товарен влак на постоянното ѝ място. Тежък камък падна от сърцето му и се реши най-сетне да си запали цигара. Но излезе, че било рано да се успокоява. В този момент в канцеларията влезе работникът и му докладва какво се е случило с другата дрезина. Телеграфистът изсипа куп ругатни, макар да знаеше, че с това работата няма да се оправи. Той познаваше отлично процедурите за възстановяване на материални щети в държавните железници. След малко си дойде инспекторът и се учуди, че неговата дрезина я няма. Телеграфистът се бе надявал, че ще може да му предостави вагонетката на гарата, но както изглежда, тя вече за нищо не ставаше. Телеграфистът плесна смутено ръце и предложи на инспектора този път да си отиде до в къщи с влака, защото не беше вече млад човек, пък и времето бе на дъжд. Обясни му, че неговата дрезина е мобилизирана за военни цели: тъкмо сега с нея се изпълнява важна военна поръка. Инспекторът повярва най-чистосърдечно и само попита кога ще си получи дрезината обратно.

— Това знае само милостивият бог — каза телеграфистът.

Бързият влак от север имаше половин час закъснение. Нещо обичайно през войната. Не след дълго той изфуча покрай телеграфиста.

Половин час по-късно се обадиха от южната възлова гара. Съобщиха, че по средата между нея и най-близката северна гара бързият влак е прегазил човек. Откарали го с влака направо в болницата в много тежко състояние. Телеграфистът бе потресен, искаше да узнае повече подробности.

— Пострадалият не пътуваше ли с дрезина?

— Да, на дрезина е бил.

— Господи, тогава това е нашият кантонер. На другия край на телефона не знаеха нищо повече за пострадалия.

Немецът бе попаднал право под влака. Машинистът наистина го видял и дал предупредителни сигнали, ала немецът очевидно не го е чул или не разбрал техния смисъл. Предницата на локомотива го бе

отхвърлила заедно с дрезината от релсите чак на насипа. Десният му крак беше счупен. Очевидно каската му беше спасила живота: на темето му металът бе съвсем смачкан.

Започна се разследване на случая с разпити и протоколи. Установи се, че офицерът бе изостанал от своя ешелон на споменатата станция и без разрешение бе взел дрезина, при това след като счупил и една друга, преди да тръгне от гарата, за което държавните железници на Финландия изискваха от него да възстанови щетите. В края на следствието към комисията се присъедини друг немски офицер, който се държа извънредно коректно.

Но най-големи грижи на железопътните власти причини германският транспортен ешелон. Той бе изтеглен на последния коловоз на възловата гара, за да не обърка железопътното движение. На другата сутрин разрешиха на хората, обслужващи локомотива, да угасят огъня под парния котел.

Работата, изглежда, така се затягаше и усложняваше, че вече не бе сигурно дали ешелонът ще продължи маршрута си, или не. Още същата вечер, когато се случи нещастieto, финландските военни власти бяха уведомени и дадоха своето нареждане всичко да се остави както си е до следващи указания.

Началникът на ешелона беше майор. Той бе толкова тежко ранен, че може би щяха да минат месеци, преди да бъде в състояние да изпълнява служебните си задължения. Германският полковник, който бе взел участие в работата на следствената комисия, вече знаеше, че поради неспособност да се справи на майора занапред не ще бъдат възлагани задачи по транспорта, а понижен в чин капитан, вероятно ще бъде изпратен на Източния фронт.

Влакът можа да продължи пътя си едва на четвъртия ден. Новият му началник прилетя със специален самолет от Кьонигсберг до Пори, а оттам бе докаран с бързия влак до местоназначението.

Снабдяването на немците бе организирано така: със съдействието на железопътните власти бе докаран половината персонал — двама доста възрастни войници — от един немски продоволствен пункт, който се намираше далеч на юг. Вагонът с кухнята и запаса от продукти бе прикачен към един товарен влак и докаран на гарата, откъдето немските войници сами го изтикаха в своя глух коловоз.

Немците се стараеха да правят впечатление на местни жители с образцовото си поведение. Те почти не бяха в тежест никому, дори не стъпкваха нивята при учебните си занятия. Пътниците, които минаваха с влака оттам през онези дни, можеха да наблюдават как цели групи провеждат своите занятия на шосето: то върви повече от километър успоредно с железопътната линия, само ниви го делят от нея. По целия този участък се виждаха части, които маршируваха, правеха кръгом и се обучаваха с пушки. Когато прозорците на вагоните бяха отворени, съвсем ясно се чуваха командите.

Зад гарата, няколкостотин метра навътре в гората, немците си построиха полеви нужник. На сутринта след тяхното заминаване жителите видяха, че от постройката няма и следа. Къде се дяха дългите колове и останалите дървени части, не се знае и до днес. Може би войниците са ги взели със себе си. Ямата бе засипана и грижливо замаскирана с трева. Никъде из гората не се виждаше нито парче хартия, нито угарка, ни изгорена кибритена клечка. Ямата за хранителни отпадъци близо до коловоза също бе засипана, макар да имаха остатъци от храна. С една дума, за една нощ немците безследно изчезнаха. Железопътните власти се избавиха от грижите си, но решиха отсега нататък да проявяват особена предпазливост по отношение на войнишките ешелони. Телеграфистът, който бе участвувал в цялата история най-отблизо, си даде дума да бъде най-бдителен от всички.

След обед към три и половина на гарата пристигна от юг финландски ешелон. Телеграфистът му даде път във втори коловоз, защото пак предстоеше да дойде бързият влак от север, същият, който трябваше да се размине на тази гара с германския ешелон. Тогава той бе проявил чисто нехайство, като пусна немския влак на първи коловоз, защото по всички предписания и правила на бързия влак се полагаше главния коловоз. Кой знае дали цялото нещастие не започна оттам. Може би немският офицер не щеше да се разхожда така самоуверено и надменно по перона, ако неговият влак стоеше на втори коловоз, и може би щеше навреме да се качи във вагона си.

Този път не се мяркаше никакъв офицер, който да придружава ешелона. От най-предния вагон слезе само един войник с голяма раница на гърба. Телеграфистът го позна — беше тукашен селски момък, когото той знаеше само по лице. От последния вагон на влака

слезе още един войник, който много приличаше на първия, само че носеше празна раница. Него телеграфистът не позна веднага, защото човек във военна униформа можеш да познаеш в края на краищата само по лицето. Чудно е, че всички войници изглеждаха еднакви по ръст и пълнота или по-скоро по мършавост. Разликата се забелязва само в мащабите. Войникът с празната раница се оказа действително по-малкият брат на войника с натъпканата раница. Ама как пък бяха съвпаднали отпуските на двамата братя! По-големият бе женен и му се полагаше отпуск на три месеца, а по-младият — ерген, на него му даваха отпуска веднъж на четири месеца. Съпадението на отпуските лесно може да се обясни математически. Казват, че отпуските на женените нарочно се запланували през разстояние от три месеца, защото при всяка трета отпуска бащата можел да присъствува на кръщавката на най-малкия си потомък. Казват дори, че цялата система на отпуските била съобразена някак си със специалното изчисление на времето при жените, но това са сигурно само зловни измислици.

— Я ги виж двамата братя, не пътуват заедно, единият не знае нищо за другия — промърмори си учуден телеграфистът, наблюдавайки с интерес как те се приближаваха един към друг. Дватамата пресякоха първия коловоз и се качиха на перона. След това се упътиха към средата му, вървейки един срещу друг. Единият по протежение на гаровата постройка, а другият — по-възрастният, по рампата на магазина. Досега все още не бяха се забелязали. Когато двамата почти едновременно стигнаха до края на постройките, обърнаха се на деветдесет градуса и тръгнаха по пътя, който водеше от средата на перона по посока на кооперативния магазин. Сега телеграфистът обърна гръб на влака и зачака нетърпеливо кога най-сетне двамата братя ще се срещнат.

— Ако си приятел, ще ми дадеш една цигара, че ми се свършиха. Тютюн нямам трошица, парите похарчих и изпих — обърна се по-младият брат към по-възрастния. Сега двамата вървяха почти успоредно. По-възрастният кимна към другата страна, за да поздрави телеграфиста, след като го беше почти задминал, така че не успя да хвърли поглед на просителя. Бръкна в джоба си и извади кутията с цигарите.

— На мен най-много ми се ще да почне една война, че да се изтребят всичките просяци. А цигара все ще се намери за тоя, който ме

помоли както трябва. Тя, просията, е такава една противна и унижителна работа, че човек прибегва до нея, когато няма вече как.

— Добра среща, Юсси! — поздрави го по-младият брат.

По-възрастният, като че нищо не бе се случило, се извърна към него, прибра цигарите си в джоба и го загледа.

— Добър ден, добър ден! — каза той най-спокойно. — В отпуск ли идваш, или си отиваш вече?

— Отивам си — рече по-младият, обърна се кръгом и закри обратно към влака. По-възрастният брат погледа някое време подире му, после поклати глава и продължи пътя си. Телеграфистът наблюдаваше тази сцена, зяпнал от учудване.

— Реших да отида до Тампере — заговори по-младият брат с няколко други войници, които бяха слезли от влака да се поразтъпчат. — И ще пренощувам тая нощ в хотел, ще си поръчам две стаи с двойни легла, поне веднъж човек да е нашироко. Как сте, момчета, с цигарките, че аз тютюна свърших, парите разпилях...

Те му дадоха цигара, той запуши доволен и се качи във вагона.

Телеграфистът едва сега забеляза, че пред магазинята стоят трима войници, а един стар циганин ги размива, като им разказва изтъркани вицове. Тъкмо в момента разправяше някаква история за крадци:

— Ой, божке, беж, рекох си, че селянинът има пушка. Отидох в черква, там пък някакъв шишко разправя страхотии: че светът се свършвал, че небето щяло да се сгромоляса. А след това пък довтаса един с кесия и почна да раздава пари, и на мен ми се падна един петдесетак.

— Качвайте се, всяка минута трябва да дойде бързият влак и тогава тоя веднага потегля — извика делово телеграфистът. Разперил ръце, сякаш къткаше кокошки в кокошарник, той подбираше войниците към влака. Но те не мислеха да бързат.

— Колко още ще стои влакът тук? — попитаха те.

— Казах вече, само няколко минути, докато пристигне бързият от Север.

— Изглежда, влаковете се срещат тук — поясни един от войниците на другаря си и попита: — Има ли някъде наблизо аптека?

Телеграфистът му отговори, че няма.

— Поне дрогерия?

— Също няма — каза телеграфистът. За свое учудване той съзря цяла група войници, които се разхождаха гологлави към селото отгатык маневрената гара. И като се огледа по-внимателно, забеляза навсякъде, където и да се обърнеше, отделни войници или цели групи да се шляят наоколо. Някои влизаха в дворовете на селските къщи, разпитваха за нещо местните жители, други стояха на пътя. Бързият влак дойде и замина. Телеграфистът стоеше като на въглени. Кога бяха слезли всичките тия момчета от влака? Ах, да, разбира се, през ония няколко секунди, докато той се загледа подир двамата братя.

— Няма полза да се ядосваш — каза му утешително един войник. — Всички ще се върнат, само се иска малко търпение. Сега едно им е в главата, да се докопат до водка, готови са и земята да обърнат. Всъщност по тия гари би трябвало да има лавки, дето да може да се купи.

— Слушайте, изобщо има ли тоя влак началник или поне патрул? — все още не можеше да се успокои телеграфистът.

— Не съм забелязал — отвърна войникът и си затананика сладко някаква военна песничка:

*Топове стрелят по Мадрид,
небето алено гори.
Работнически смел отряд
брани червения Мадрид.*

Телеграфистът не вярваше на ушите си. Разгневен изтича на перона и почна да подканя неколцина войници, които се връщаха от селото, да побързат.

— Я не се престаравай, без нас няма да тръгне. Пък и има още войници в селото.

— Докарайте ги насам, кажете им направо, че ще артисат на гарата, ако не дойдат веднага и не се качат.

— Не се ядосвай де, влакът ще постои още малко.

— Аз знам по-добре от вас дали ще стои. Ако потрябва, ще тръгне още тая секунда! — Телеграфистът бе разгневен, вдигна флагчето си и загледа втренчено войниците: дали сега им е станало ясно, че е готов да го размахва?

— А пък писарушката на нашата гара много го биваше по женската част — изтърси един от войниците, без дори да погледне телеграфиста. Другите също не му обръщаха внимание.

Като се убеди, че просто не си струва да приказва каквото и да било на тия нахалници, телеграфистът побърза към влака да потърси някой, който има някаква власт над тия войници. Започна отзад, от кондукторския вагон. Там намери само един войник, който седеше на скамейката и дремеше, обронил глава, навярно му се струваше, че влакът върви. Туловището му равномерно се поклащаше назад-напред. Вагонът бе пълен с багаж: огромни кошници, в които бяха напъхани по-малки, вътре в средата сигурно имаше толкова мъничка кошничка, че в нея едва ли би се побрало и яйце. Войниците бяха ги плели, запълвайки свободното си време. Други такива предмети, измайсторени от войниците, бяха натъпкани в различни по големина чували и торби. В ъгъла бе изправено цяло рало, отделните му части бяха обвързани с жилави пръчки. Налице бяха всички допълнения към него, липсваше само кон, хамути, орач и нива, засята с картофи, за да се почне оранта.

— Къде е началникът на ешелона? Или патрулът на влака? — подвижна телеграфистът и понечи да раздруса войника, за да го събуди.

— По-леко, да не ме сплескаш — предупреди го кротко войникът.

Телеграфистът остави на мира уморения войник, който може би си имаше причина да отправи това предупреждение. Всеки случай стори му се, че го лъхна миризма на спирт. Той мина в следващия вагон. Там войниците бяха налягали по скамейките, в коридора — бъркотия от прострени крака, така че телеграфистът трябваше да ги прескача, напредвайки с много високи и дълги крачки.

— Има ли на тая гара ресторант? — запита го един войник.

— Знае ли някой от вас къде се е сврял началникът на тоя ешелон или поне патрулът на влака?

— А, ти тях ли търсиш?

— Има ли изобщо началник в тоя влак? Кой отговаря за ешелона?

— Аз, аз отговарям. Сухонен — отвърна един войник, който говореше много бързо.

— Вие ли? — ужаси се телеграфистът. — Вие ли сте началник на ешелона?

— Не съм аз, а Сухонен.

— Кой е тоя дявол Сухонен?

— Същият, Вили Сухонен.

— А кой е той? Ваш едноименник ли? Изразявайте се малко по-ясно, драги.

— Не, той е капитан Вили Сухонен.

— И очите му не съм зърнал още, макар че половин час вече обикалям тук.

— И аз не съм го виждал. Няма значение. За последен път го видях в Повенца, през четиридесет и втора. Носеха го вълните като треска, успя да извика името ми и заръча да поздравя жена си. Чух само, че Вили Сухонен е бил в тоя влак. Ама не ми се вярва. Сигурен съм, че е потънал тогава в Онежското езеро.

Телеграфистът преброди целия влак. Той не заговаряше никого вече. Нека пазят за себе си своя глупав брътвеж. В някои вагони всички войници до един спяха. На една площадка видя войник, който стоеше прав. Реши него да разпита, стори му се възрастен и по-разумен. Но излезе, че и той спеше. Ни звук не издаде, само повдигна леко клепачи, колкото да се види бялото на очите му.

— Я, та това е Кеппиля! Какво правиш тук? — учуди се телеграфистът. — Ехей, събуди се — разтърси той Юсси. — За малко си щял да задминеш родното село. Събуди се!

Тъй като Юсси все пак показваше някакви признаци на живот, телеграфистът се зае да го свали от вагона.

— Къде ти е фуражката, раницата? — питаше загрижено той.

Юсси не отговаряше, само се полюляваше на перона като пумпал, който прави последните си бавни завъртания, преди да падне.

— Ей, вие, не знаете ли къде са фуражката и раницата на тоя човек? — обърна се телеграфистът към двама войници, които стояха пред вагона.

— На тоя ли? — попита единият и на лицето му се изписа ужас и отвращение. И двамата наблюдаваха странното държане на Юсси с недоумение.

— Такъв тип не сме виждали — каза другият крайно нелюбезно. — Един господ знае какъв пияница е.

Телеграфистът отново се качи във вагона и след като поразпита, намери вещите на Юсси. Той повдигаше фуражките една след друга и питаше всеки войник поотделно, който лежеше или седеше на мястото, дали шапката е негова. Случайно започна от края, където Юсси бе седял, докато все още можеше да заема седящо положение. Така телеграфистът доста бързо събра вещите му. Слезе отново на перона, помогна на Юсси да си надене раницата и му нахлузи фуражката на главата.

— Ще намериш ли самичък пътя за дома? — попита го той, но Юсси все още витаеше в други светове, макар чистият въздух да го беше съживил малко. Вече поне бе отворил леко очи.

— И добичето намира пътя за дома си, та човек ли няма да може — каза разсъдително един от войниците, които стояха навън.

Така телеграфистът пусна Юсси да се тътре самичък към селото си. Но за по-сигурно все пак го придружи дотам, където започваше шосето към кооперативния магазин. Дотук свършваха неговата власт и грижа.

— Ако река, тоя влак може да стои тук до утре сутринта — каза той толкова високо, че да го чуят войниците, които се разхождаха наоколо. — Ако ще да ръждяса и да се разсипе на прах. Аз няма повече пръста си да мръдна.

И мрачен като облак, телеграфистът влезе в канцеларията си. Но след половин час все пак трябваше да излезе, за да даде знак за тръгване. Понеже един много едър, мургав капитан влезе в канцеларията му и поиска обяснение защо влакът стои толкова дълго на тая гара.

— Вие ли сте капитан Сухонен? — попита телеграфистът от любопитство, гневът му се беше поизпарил вече.

— Да не е пристигнала телеграма или нещо друго? — рязко попита капитанът.

— Вие ли сте началникът на този ешелон? — запита в отговор телеграфистът.

— Разбира се.

— Значи, тогава сте капитан Сухонен.

— Не съм никакъв Сухонен, откъде го измислихте? — каза капитанът с възмущение, видимо съвсем разгневен.

— Така ми бяха казали.

— Това ще са били само приказки, господине.

— Обаче така ми казаха.

— Е, кой ви каза?

— Едно птиче ми го изчурулика в ухото. Една стърчиопашка, ако искате да знаете по-точно.

Сега капитанът кипна и се развилня, като че се бяха вселили в него хиляда бесове. След като поутихна, запита не знам за кой път:

— Кога най-сетне ще замине този влак?

— Той ще замине в същата минута, в която вие се качите във вашия вагон.

Капитанът се стъписа, обърна се кръгом, качи се във вагона си и в същата секунда влакът потегли. Слисаното му лице се мярна още веднъж на вратата на последния вагон.

[1] Известен финландски бегач. ↑

[2] Под, маса, черна дъска, врата; звънец, класен дневник, подиум, (нем.). ↑

VI

Съседите тъкмо садяха картофи, когато Юсси се зададе през родното поле. Походката му беше толкова необичайна, че привлече вниманието на всички. Той ходеше така, като че измерваше ту ширината на шосето, ту канавките. Препъваше се насам-натам, ту пресичаше пътя и навлизаше в нивата, ту се връщаше обратно. Дължината на пътя, изглежда, го интересуваше по-малко, във всеки случай — не бързаше да я измери. Може би си мислеше, че на този свят всички пътища са безкрайни и човешкият живот не стига да ги измериш всички с един-единствен чифт крака, само ще си сплескаш ходилата чак до коленете.

— Юсси Кеппиля май е станал инспектор по пътищата. Дали е в ред нашият отточен канал? — каза си съседът, крачейки в браздата подир ралото.

Работниците, които садяха картофи, се възползуваха от случая да разкършат малко гръб и погледат как мъчително се движи Юсси. Нивата се простираше надлъж покрай шосето и тъй като те се бяха разтегнали във верига от единия ѝ край до другия, можеха да наблюдават и най-малкото движение на Юсси.

Всички го познаваха като горд човек, а сега можеха из цялата околност да разказват как странно се е променил. Упътваше ли се към гората, той крачеше като стопанин, който върви към своята собствена гора и няма да срещне чужд човек по пътя си. А щом като излезе от гората и тръгна през полето, стойката му изцяло се промени, вдигна дясно рамо високо чак до ухото, изви глава на около шейсет градуса наляво, притвори дясното око, брадата си вирна на няколко сантиметра, дори ръцете си движеше по съвсем друг начин. Когато човек върви нормално, дясната му ръка следва движението на левия крак и обратно, а у Юсси дясната ръка сега се движеше с десния крак, а лявата с левия. Всички, които го наблюдаваха от синора на нивата, разправяха по-късно, че било даже страшно да видиш такава внезапна промяна в човека.

— Така войната ни смачква всички — разсъждаваше съседът. — Но Юсси го е закарала малко по-далеч, отколкото трябва. Той, изглежда, се е отучил дори да поздравява. Свършено е с тоя човек.

Старият ратай гледаше нещата малко по-иначе.

— Ето какво прави войната с хората. Юсси беше толкова трезвен човек, капка не слагаше в уста, дори ако го почерпят.

— Няма какво да се чудите, там на фронта пият всякакви боклуци, даже бензин.

Когато човек върви през полето, той е цял пред очите на хората. Обаче в гората си мисли, че може да се скрие от погледите на всички, дори от божииите очи. Когато при страшна буря стоиш под дърво, скоро те хваща страх, че гръмотевицата може съвсем случайно да улучи точно това дърво, без провидението да знае или някога да узнае нещо.

Слънцето огряваше полето. Отнийде не полъхваше вятър. Във въздуха бръмчеха всякакви насекоми, той искреше, пълен с едва забележими бързо трептящи отблясъци, отражения на слънцето от едва видимите прозрачни крилца на насекомите. Оттатък нивята започваше непроходим елшак, само тук-там в него се провираше през клоните сноп слънчеви лъчи и оставаше да свети като прозорец, през който може да се прозре истинската същност на елховите дървета.

Когато Юсси навлезе в елшака, с него стана рязка промяна. Той се хвърли ничком, зарови лице в мъха и стенойки глухо, започна да се търкаля ту на една страна, ту на друга. При това риташе така, че ботушите му напомняха две брадви, чиито собственици са се наели на акорд да изкоренят гората. Те се надпреварваха да разбиват и изравят дебели коренища. Юсси изкуба с ръце мъха в диаметър от няколко квадратни метра, също като че безброй зли духове го бяха нападнали. Върху острия пън на едно младо дърво, отсечено с един замах на брадвата, той си раздра бузата. Фуражката му падна от главата и в същия миг бе ритната през пътечката в сянката на една елха. Каишките на раницата му се скъсаха и раницата се отдели от своя собственик. Парчета сухар хрущяха под тялото му. В косите му пъплеха мравки: той бе преградил с тялото си главния им път и сега те търсеха възможност да го отстранят. Левият ботуш изсвистя във въздуха като бомба и се заби в един мравуняк, висок колкото човешки бой, нанасяйки на тази изкусна постройка тежки поражения. Сигурно това щеше да накара мравешкото население доста да си блъска главата.

Целият раздърпан, лицето, ръцете и гърдите му в кръв и полепнала пръст, левият крак без ботуш, без шапка на главата и без раница, куртката — почти без копчета и единият джоб полуотпран, така стана Юсси и закуцука нататък по пътя си. Устата му сипеха ругатни, тежки като канари. Мравките бързо се спускаха по него надолу, изоставяйки го както плъхове потъващ кораб.

В старата кошара на края на гората пасеше теленцето на Юсси. Като го съзря да се провира през оградата, теленцето измуча така силно, че косматото му коремче затрепера.

— Му-му! — мучеше телето като йерихонска тръба, но Юсси дори не извърна глава да го погледне.

Синовете и по-голямата дъщеричка на Юсси играеха на двора. Момчетата бяха по на осем, шест и четири години, а момиченцето току-що навършило три. Най-малкото нямаше още година, затова повечето време прекарваше в люлката. Със силни викове децата се втурнаха да посрещат баща си: бяха им казали вече, че той ще си дойде.

— Кой е тоз човек, дето идва? — попита шестгодишният много развълнуван.

— Ах ти, глупчо, че това е татко — скара му се най-големият и полетя към Юсси.

С развети коси тичаха момченцата срещу баща си, най-големият най-отпред, по-малките след него, на все по-голямо разстояние един от друг.

Най-големият така се беше засилил, че спря непосредствено пред Юсси и не можеше да издаде глас. От разочарование бузите му почервенияха. По-малките братчета го настигнаха и с тях се случи същото. Но в този миг се чу отчаян писък. Като бяла точка се появи на края на пътеката малката сестричка, която тичаше така бавно, че не личеше да се увеличава по размери. И все пак най-сетне се приближи. Когато Юсси ги подмина, продължавайки пътя си, момченцата побягнаха като подплашени агънца, спряха се на известно разстояние и го загледаха безмълвни. Той отдавна се беше скрил от погледа им, а те все още стояха там. Малката им сестричка продължаваше да тича и да пищи като недозаклано прасенце, тя почти докосна Юсси, минавайки покрай него, без изобщо да го забележи. Когато се изравни с братята си, разбира се, падна нарочно, за да я вдигнат.

— Млъкни! Сега не бива да ревеш! — скара ѝ се най-големият брат, ала момиченцето продължаваше да си плаче, без да се смущава. Тогава братът се опита да ѝ запуши устата. — Ако не млъкнеш веднага, ще ядеш бой — заплаши я той с ожесточено изражение.

Момиченцето утихна, но щом той го пусна, веднага захленчи отново. Търпението на големия брат се изчерпа.

— Сега вече си заслужи шамарите — реши той и задърпа плаещото си сестриче към гората така разгневен, че жилите на челото му се бяха издули. По-малките братчета вървяха подир тях, без да проронят дума. Чувствуваха, че са се озовали в много неудобно положение. Най-големият брат изведнъж им се видя друг човек, възрастен, облечен с родителска власт. Те се поскупчиха по-близо един до друг, хванаха се за ръка и наблюдаваха мълчешком. А първородният отчупи една брезова клонка, окъса ѝ листата и с нея Рита получи полагаемата ѝ се порция бой.

Виира видя от прозореца, че нейният Юсси се задава. Тя така се обърка, че най-напред се спусна да оправя килимите, добави няколко цепеници в печката, на която вече завираше ерзац кафето, намести скамейките и изтича в стаята да донесе чиста покривка.

— О, господи боже! — възкликна тя. Навярно появяването на самия господ бог не би изплашило повече Виира. Тя няколко минути си повтаря това възклицание, нищо друго не ѝ идеше на уста.

Юсси седна на пода посред стаята и започна да разкопчава дрехите си, макар че нямаше кой знае какво за разкопчаване. От куртката му отскокнаха последните копчета. Когато най-после с много мъка и усилия Юсси свали през глава ризата си, жена му отпусна длани, с които притискаше бузите си.

— Господи боже, какво се е случило с теб? — заекна тя.

Сега Юсси седеше на пода гол до кръста и всичко стана видно. Той се наклони бавно на една страна като умиращ и след малко се просна по корем в целия си ръст. Виира стоеше като вкаменена. Тя не можеше да откъсне очи от тялото на Юсси, макар с все сила да се мъчеше да не го гледа. Видът на Юсси бе такъв, като че ли бе хванал някаква ужасна, срамна зараза, някаква неизлечима и непозната досега болест. Понякога човек сънува, че са му отнети важни части на тялото, ръка или крак, и насън изпада в крайно отчаяние, обзема го

невъобразим страх. Такова чувство обзе жената, когато гледаше своя съпруг.

В стаята влезе слугинята и понечи да каже нещо, някакво изречение, но застина на прага, опитвайки се да разбере какво е това, което лежи на пода. Ала Виира не ѝ даде време, изтика я навън и захлопна вратата така бързо, че за малко не я притисна.

— Безсрамница! Марш навън — подвикна ѝ стопанката.

Момичето, разбира се, остана до вратата — любопитството му беше страшно раздразнено. Ако не можеше да гледа, то можеше поне да чуе, но Виира предотврати това, като излезе бързо навън и го отпрати в кухнята.

Виира бе възвърнала по-бързо способността си да действа, отколкото я бе загубила. Ако не можеше да спаси вече Юсси, то можеше да запази поне честта и доброто име на семейството. Тя се хвърли върху Юсси както ловец на дивеч върху своята плячка. Юсси навярно бе загубил вече последната надежда и последното доверие: той само държеше с ръце главата си, сякаш искаше колкото може по-дълго да не се разделя с нея. Дали ръцете му бяха много големи или главата много малка, във всеки случай тя се беше изгубила между дланите му. Виира го дърпаше и обръщаше така, сякаш се бореше за живота на цялото си семейство. Тя изглеждаше решена да спаси всичко, което още можеше да се спаси, дори и малко повече, колкото ще да струва, даже половината Юсси, а може би и целия. Тя го извлече в задната стаичка и зарези вратата отвътре. Така бе избягнато най-страшното. Каквото и да се е случило с него, хората няма да научат и да тръгнат да разнасят сплетни. Мина още известно време, докато Виира видя, че мъжът ѝ е просто омотан с едно въже. Това решително измени положението. Юсси внезапно се превърна в нещастно същество, в жертва, в страдащ човек, комуто трябва да се помогне, в мъж, комуто се е случило нечувано нещастие, над когото е извършена чудовищна несправедливост. Виира взе нож и разряза въжето от мишницата до хълбока. Когато преобърна Юсси на пода, за да отлепи последните, най-долните парчета от въжето, врязали се в кожата му, той трябва да бе изгубил съзнание, защото не издаваше ни звук. Цялото му тяло бе синьо-черно, като на мъртвец, лежал известно време в гроба. Намотките на въжето можеха лесно да се преброят по кожата му. След няколко седмици синините по кожата му позеленяха.

Виира му донесе чиста риза, облече го и го сложи в леглото. Обърнал лице към стената, Юсси лежаше на одеялото чак до вечерта. После Виира го отведе в банята, която бе запалила, докато чакаше мъжа си, изкъпа го и отново го облече. Сега Юсси пристъпваше поне на собствените си крака, макар и да ги тътреше, влезе в къщи и отново легна. Към девет часа се събуди и излезе да поседи със семейството си. Остатъците от въжето Виира бе събрала веднага, отнесе ги под престилката зад обора и с подметката на ботуша си ги стъпка в бунището, където обикновено погребваха умрели кокошки и всичко, което е срамно за пред очите на хората. В дома на Юсси никога, и по-късно дори, не се спомена за случая. Но до ушите на съседите все пак стигна, че Юсси си е дошъл от фронта с едно въже, намотано около тялото. Фронтните другари на Юсси и досега разказват тая история. Разправят и друга една — как Юсси веднъж се върнал от фронта пиян, мъртво пиян.

Но когато вечерта Юсси се показва в кръга на най-близките си, те не забелязаха у него нищо особено. Само на баща му направи впечатление, че Юсси се движи някак трмаво, и го попита дали не му се е случило нещо на фронта, дали не е ранен. Юсси каза, че го цапнало дулото на едно оръдие и цяло чудо било, че се отървал така леко. Открили огън, без да го предупредят, а той случайно в това време се намирал зад оръдието и то като ударило назад, та право него улучило.

— Ама ти с такъв топ ли стреляш там на фронта? — попита го съседът, старец над осемдесет години, кръстник на Юсси и приятел на бащата, който всяка вечер идваше на гости у тях.

— При стрелба с оръдие винаги трябва да има повече хора — обясни му Юсси.

— Не ми се е случвало да видя как се стреля с топ, ама топовете съм ги виждал. А ти сигурно си виждал и как самолетите пуцат бомби от въздуха.

— Не ти се ще да гледаш много нагоре, когато те снасят яйцата си — каза Юсси скромно с тон на патил боец.

— Вилхо иде направо от фронта — поясни бащата на Юсси, защото му се струваше, че на съседа не му е много ясно. Той винаги наричаше сина си Вилхо, макар истинското му име да беше Вилхо Йосефи. Бащата наричаха просто Йосефи и тъй като той се смяташе за

единствения истински Йосеппи, не желаше да наричат сина му със същото име като него, още повече, че по негово мнение Юсси се бе метнал повече на майка си, а нея той смяташе за жена, която все се смее без причина. Той самият никога не се засмиваше дори по погрешка. „Смей се, смей се, скоро ще плачеш!“ — обикновено казваше на онези, които имаха непредпазливостта да се смеят.

— Ами че откъде другаде ще иде, нали и аз това казвам — рече старецът. — Юсси е същински фронтовак. Ама аз пък съм виждал как хвърлиха първата бомба тук във Финландия от един самолет.

— Ти сигурно и Финландия пръв си открил. Така може да си помисли човек, като те слуша — забеляза бащата на Юсси. Той беше на възраст почти колкото съседа, само с четири години по-млад, но никога не бе виждал нищо, което да се случва за първи път, и не вярваше, че е възможно.

Юсси седеше до прозореца и гледаше своите ниви към южния край на гората. Слънцето току-що се бе скрило зад една хълмиста верига, която отдалеч приличаше съвсем на островърх покрив. Между стволовете на дърветата, които растяха горе по билото, на хълма прозираше пламтящото небе на запад, сякаш в гората бе избухнал пожар. Но пламъкът постепенно угасна, гората притъмня и човек изобщо не можеше да си представи вече, че е възможно някой да минава през нея. Тази гледка бе първата, запечатила се още от детство в паметта на Юсси. И сега изглеждаше съвсем непроменена, поне когато гледаш така отдалеч. Всички такива вечери си приличаха, различни бяха само предшествуващите ги дни, из година в година, неподчинени на никакъв разумен ред. След като полето изведнъж се приближи и гората се възправи почти на хвърлей място, Юсси се отвърна от прозореца. Като дете видът на това непонятно явление му вдъхваше силен страх, а сега тия минути на настъпващия мрак отвлечаха вниманието му към други неща. Той се заслуша в думите на старика, проследи с очи менливото изражение на неговото лице, което при всяко движение изглеждаше ново и непознато. Сега стаята бе изпълнена с равномерен сумрак, проникнал във всички ъгли, със странно жълтокафеникав оттенък, без сенки. И вътре изглеждаше по-светло, отколкото вън на двора, сякаш светлината бавно се разгаряше все по-ярко, докато изведнъж се надвеси тъмна сянка, огромна като на страшен, непознат великан.

В стаята не запалиха лампа, седяха така и слушаха

РАЗКАЗЪТ ЗА ПЪРВАТА БОМБА, ПАДНАЛА НАД ФИНЛАНДИЯ

По време на Първата световна война край Хелзинки започнали големи артилерийски строежи — русите укрепвали там позициите на своите батареи. Възнамерявали да построят грамадна оръдейна кула, и то не над земята, а дълбоко в нея. Кулата трябвало да има много етажи, най-долу замисляли огромни погребни за снаряди, и всичко от железобетон. За тази цел трябвало да се направи грамаден изкоп. Заловили се хората с кирки и лопати, едни копаели, други изнасяли пръстта с чували. Докарали повече от стотина души, така че всъщност имало достатъчно носачи. Ама мислите ли, че носели нещо? Как не! Те натъпквали чувалите си с трева и с пълния чувал на гръб се клатушкали натам и обратно между изкопа и горичката, където трябвало да изсипват пръстта. Е, имало и такива съвсем глупави, дето носели наистина пръст, така че постепенно на полето почнала да се забелязва малка яма. Надзирателите хич не ги било грижа, защото, ако поне малко попоглеждали как върви работата, щели да забележат, че работниците се връщат явно с пълни чували обратно към изкопа.

След това докарали каменари, да издълбаят дупки в околните скали. Искали да ги взривят на големи отломъци, които да поставят за основи на постройката. Ама мислите ли, че хората вършели нещо? Как не! Те примъквали тънки плоски отломъци от камъка или сами издялвали такива плочи, поставяли ги плътно на земята, така че да изглежда, като че се подава скалата. След това пробивали малки дупки в плочите и продължавали да дълбаят в земята на много метри дълбочина. Плащали им според дълбочината на пробитите дупки. Дойде мерачът с неговата летва, забие я в дупката и се чуди какви добри работници са финландците.

Докарали и дърводелци, работели на акорд, но и те не направили кой знае какво. Чукали по малко, колкото да се намират на работа.

А пари получавали, с лопати да ги ринеш. В деня, когато плащали, някои по-големи хитреци минавали по пет пъти да получават заплатата. Позавъртят се из двора, обърнат набързо шапките или съвсем ги свалят, изкривят лице един път на така, другия път на иначе, срещат коси над челото, та очите им се скриват като на пудели.

Ямата не ставала по-дълбока, това било ясно като бял ден. Тогава началникът намислил да си послужи с взрив: няма да има нужда и да изнасят пръстта. Експлозията наведнъж ще я разпръсне надалеч по полето на дебел слой, за радост на селяните. За жалост не разполагал с толкова взрив; колкото имал, му бил нужен за взривяване на скали!

По това време в Хелзинки се намирала военна ескадрила, която имала в склада си за бойни припаси колкото щещ бомби. Пазели ги, за да потопят с тях немската флота, в случай че се появи във Финландския залив. Но тъй като от флота не се виждала и следа, нямало къде да си хвърлят бомбите. Ето защо началникът се надявал, че ще получи от летците необходимия взрив. Отишъл при командира на ескадрилата и го помолил за две бомби: бил намислил да взриви втората в изкопа, който ще направи първата, така че да се получи достатъчна дълбочина.

Полковникът, който командувал ескадрилата, страшно се зарадвал. Най-сетне ще може да устрои бомбардировка и да докаже на всички невярващи каква сила е бомбата, хвърлена от самолет, и какви разрушения може да направи, когато падне на земята.

Началникът на строежа изпаднал в съмнения. Ами какво ще стане, ако бомбата не падне, а се отнесе нанякъде?

Обаче полковникът го уверил, че всички бомби, които е хвърлял досега, са падали на земята.

Началникът на строежа обяснил, че всъщност имал намерение да зарови бомбата дълбоко в земята и там да я взриви със запалителен шнур или с помощта на тлеещ огън.

Тогава полковникът му описал свойствата на бомбата. „Една самолетна бомба — обяснил му той — може да се взриви само при изхвърляне във въздуха, така е направена. Инак нямаше да бъде самолетна бомба.“

— Ами дали ще падне на мястото, където трябва? Дали няма да убие хора?

Полковникът се разсмял високо, от сърце и погладил мустаци. Той бил готов да гарантира, че бомбата ще падне точно там, където е нужно. Готов бил да заложи бас за десет хиляди рубли.

Началникът не се решил да приеме баса. Току-виж, че неговото началство се позаинтересува откъде накъде той разполага с десет хиляди рубли.

Полковникът му обяснил внимателно как да се маркира мястото, та пилотът отгоре от самолета да може да види къде трябва да експлодира бомбата. Той смятал, че най-правилно е да се направи голям кръг от хартия с диаметър от около двайсетина метра, но началникът на строежа не разполагал с хартия, дори нямал и за счетоводни книги. Попитал дали не е възможно да се забият в земята колове около изкопа.

Полковникът разяснил, че от самолета не се вижда никакъв кол, изобщо не може да се различи нищо, което стърчи. Вижда се само онова, което лежи на земята нашир и дълж и освен това е ярко по цвят, да речем, например нещо бяло. Разбира се, не през зимата, тогава не може да се маркира с бяло. Съвсем ще се изгуби на снега. Освен това през зимата е въобще трудно да се лети, когато всичко — земя, море, дори и небето е бяло. Летецът не може да се ориентира къде се намира земята, струва му се, че изобщо е изчезнала и така се обърква, че когато полита надолу, смята, че се издига нагоре, докато накрая забележи, че се е устремил към огромен облак. И решава, че е сбъркал посоката. Навярно сега лети над тоя огромен облак, а не под него, защото е съвсем ясно, че свети зад гърба му. И ето, той решава да се провери през облака, с надежда, че може да му се мерне майката земя. И така, гмурва се в облака, но се оказва, че облакът не е облак, а самата земя или най-често заледеното море. Не един летец се е поддавал на тая заблуда и това му е струвало живота. Но тук, във Финландия, такава опасност не съществува. Тук е пълно с гори, а в степните и глетчерни области гори няма. Да, летенето е изобщо толкова трудна работа, че никой не би летял, ако не беше така трудно. Да вземем например приземяването, то е толкова неприятно, че някои млади летци изобщо не се решават да кацат. Все едно дали е зима или лято, пилотът, който лети с огромна скорост към земята, не може да прецени точно до метър разстоянието до земната повърхност под него. Може да му се стори, че земята е с десет метра по-високо, отколкото е в действителност. И тогава той прави опит да се приземи на въздуха. Това може и да не се окаже толкова опасно, стига да не е изключил мотора. Ако обаче го изключи, ще пролети като камък надолу останалите десетина метра. Друг път може да подцени разстоянието до земята с десет метра. И в тоя случай е безвъзвратно загубен.

Началникът на укрепителните строежи послушал, послушал, па рекъл, че може би ще е по-добре да вземе от флотата няколко мини. Там поне няма опасност, че ще поискат да ги хвърлят от някой миноносец, защото ще го разбият в скалите, а от военно гледище това ще бъде твърде голяма загуба.

Полковникът не искал и да чуе за това. Той бил обещал, че ще свърши тая работа, а никога в живота си не бил нарушавал дадената дума и сега ще устои на нея. Макар летенето да е, разбира се, опасно и трудно нещо, но все пак задачата не е неизпълнима, а в тоя случай не съществувала никаква опасност. Само изкопната яма трябвало да бъде ясно обозначена с голяма кръгла бяла мишена. Сняг вече нямало, само тук-там още се виждал по малко из горите и покрай къщите. Значи, грешка не била възможна. Освен това задачата щяла да бъде възложена на най-добрия летец от цялата ескадра или следователно успехът е напълно сигурен.

Началникът доставил десет бали хартия от книжната фабрика. И както било договорено, ги разстлали на полето. На другия ден полковникът пристигнал лично със своята свита, за да наблюдава бомбардировката. С него дошли много големи птици, висши офицери от морските и сухопътни войски заедно с красивите си дами, които носели разперени чадърчета.

Работниците, станали излишни, се разтеглили в колкото може по-дълга линия, но все пак в такова положение, че да могат да наблюдават всичко. Никой от тях не бил виждал с очите си бомби и бомбардировки. Повечето не били виждали дори самолет, а мнозина от по-възрастните изобщо не се надявали, че някога ще видят. Смятали го за измислица и, в най-добрия случай, за игра на въображението.

Офицерите със своите дами се разположили на внушително разстояние, в двора на една къща, на около четиристотин метра от целта. Те стояли там, вперили очи в небето и чакали да видят откъде ще се появи самолетът. Самият полковник се покачил на покрива на обора. Не след дълго офицерите почнали да стават неспокойни, обзел ги страх. Решителният миг приближавал и те се бояли, че той може да бъде и техният последен миг. Току-виж, бомбата падне малко по-рано от самолета или малко по-късно, или се откъсне сама, или пък самолетът се разбие, или пилотът... Да, разни такива неща са се случвали. Един прекалено самоуверен пилот обърнал машината си

така, че да лети с главата надолу, защото искал да докаже на спътника си, че човек може да изпие бутилка бира в такова положение. Но, изглежда, забравил да се привърже, защото се изтърсил от самолета, пробил един тенекиен покрив и две бетонни плочи и се озовал накрая в кантората на един търговец. Летецът си бил цял-целеничък, само мек като презрял домати. Всичките му кости били строшени. Но най-чудно било, че бутилката бира си останала здрава и пълна. Летецът не успял да я отвори, тъкмо понечил и паднал от самолета.

— Ти откъде знаеш тая история? — попита бащата на Юсси.

— С очите си съм видял.

— Ами нали току-що каза, че при хвърлянето на бомбата си бил в Хелзинки.

— Е да, бях.

— И нали там се е случило всичко?

— Не, във Вийпури.

— Че ти не може да си бил едновременно в Хелзинки и във Вийпури?

— Да не съм казвал, че съм бил в Хелзинки. За Хелзинки не съм споменал и дума.

— Не е вярно. Преди малко каза, че летящата ескадрила, или как се казваше, е била в Хелзинки.

— Да, но аз не съм бил.

— Няма никаква връзка в това, което дърдориш. Значи, не си бил в Хелзинки?

— Остави ме на спокойствие, да разправам историята докрай.

И тъй другият, спътникът, на когото летецът искал да направи впечатление със своята майстория с бирената бутилка, не умееел да лети дори със самолет. Освен това седял на задната седалка, така че не можел да стигне кормилото. По-късно той разправяше как изведнъж забелязал, че приятелят му изчезнал. Но не се разтревожил веднага, помислил си най-напред, че може да е изпъзлял под корема на машината или зад крилото, да пристегне там някоя бурма — при тогавашните самолети тия неща ставали. С една дума, той си седял

като поп в шейна, а самолетът се носел насам-натам, кръстосвал над града. Когато седиш с главата надолу в един самолет, навярно е трудно да се ориентираш накъде лети.

„Много се забави той с тая гайка“ — помислил си по едно време, както разправяше по-късно. Но в следващия миг самолетът си кацнал съвсем гладко, само с един малък тласък и край. Само че не на летище, а в някаква нива, с малка къщичка на синура. Е, разбира се, човекът слязъл, за да си разтъпче малко краката и да поразгледа къде се губи всъщност приятелят му, та нито го чува, нито вижда. Но него го нямало никакъв. „Може вече да е влязъл в къщичката по някаква работа“ — помислил си човекът и сам се запътил нататък. А в къщичката имало само една стара баба, която не искала да го пусне, бояла се.

— Махай се по-бързо, че инак отварям вратата и пушам лудия.

— Та аз да не съм циганин да ме плашиш — казал той. — Тях все ги подплашват с някой луд.

Но старицата не му отворила вратата. „Дявол да го вземе, къде се губи моят другар? Дали не е отишъл да купува бензин? Ама чак пък толкова бързо да изчезне!“ И така спътникът останал да пази самолета, мислел си, че приятелят му навярно за тази цел го е оставил. „Да знаех поне къде съм попаднал“ — мислел си той, но не искал повече да додява на старицата. Запалил си цигара, почнал да се разхожда около самолета и се чудел защо приятелят му още не се връщал. Мигар толкова далече е отишъл за бензин? Сигурно наблизко не е имало магазин. Мястото му се виждало доста глухо. Всъщност почвало да му омръзва, но какво можел да направи, стоял и чакал. Вечерта се върнал стопанинът на къщичката, пълнолетният син на старицата. Идвал от работа, ходил да помага на съседите при жътвата. С него подхванал дълъг разговор и си изяснил на кое място се намира. Това било областта Кивенапа и до най-близкия магазин имало три километра. Там било и селото, доста голямо село. Човекът се решил да отиде дотам да посрещне приятеля си. Той помолил стопанина на къщичката да наглежда самолета, да не би някой да направи пакост, и неведнъж му повторил по никакъв начин да не пипа мотора или каквато и да било друга част. Можело да стане беля, самолетът не е играчка. Не един, който завъртал витлото, е бил разрязан на две от него по дължина или напреки. Чак след това се упътил към селото. По пътя не срещнал

приятеля си. В селото разпитал тук и там за него, но никой не бил виждал летец, нито друг човек, който да прилича на летец. „Интересна работа! — помислил си човекът. — Тъмна история.“ Тъй като станало доста късно, той пренощувал в един пансион. За самолета никому не споменавал нищо, инак, току-виж, към полето се упътило цяло велико преселение. Той си спал хубаво цялата нощ, събудил се на сутринта бодър и започнал да размисля какво ще прави по-нататък. Най-напред решил да отиде пак до къщичката, надявал се, че приятелят му може да е вече там. Заварил сина на старицата на прага. Той му казал, че цяла нощ е седял там и пазил машината. Човекът му дал два десетака за труда и му обяснил, че сега той ще продължи караулната служба, за да може другият да отиде да спи. Някъде към обед, разказваше този човек по-късно, започнала да го човърка мисълта, че в цялата тая история има нещо нередно. Тогава влязъл в къщичката, разбудил стопанина, наредил му да пази самолета и пак се върнал в селото, за да се обади по телефона в морската аерогара и да обясни на хората цялото положение.

— За бога, останете там на място и не напускайте машината! — извикали му от морската аерогара. — Ние пристигаме веднага, не пипайте нищо! Не правете нищо, докато дойдем! — И щрак, окачили слушалката.

Човекът разправяше по-късно, че съвсем се объркал. Какво да не пипа? Какво да не прави? Къде да не пипа? Излязъл на шосето и зачакал. Скоро се задала цяла кавалкада: три коли, пълни с офицери, летци, механици и дявол знае още какви.

— Не е по моя вина — съобщил им веднага човекът.

— Е, да, предполагаме — отговорили му. А какво означавал този отговор, той не можел да отгатне.

— Къде е самолетът? Можете ли да ни заведете при него?

Разбрал, че това е именно пътят към неговото спасение. И отвел колоната от специалисти при самолета, показал им как е кацнал насред полето. Дявол да го вземе, като летяща лодка.

— Какво можете да ни разкажете за случилото се? — запитали го.

— Какво мога да разкажа! Това, което виждате със собствените си очи, нищо повече — отговорил им.

— А къде е другият? — запитали го.

— Какъв друг?

— Тоя, който е докарал самолета тук. Вие няма да седнете да ни заблуждавате, че машината е прелетяла и кацнала тук самичка, без пилот.

Човекът казал, че не иска никого в нищо да заблуждава, дори и самия себе си, но че нищо не разбира от летене.

— В такъв случай повече не сте ни нужни. Благодарим ви за помощта — казали му.

— Аз ви благодаря — отвърнал той и си тръгнал назад към селото, наел едно такси и заминал за Вийпури. И там във вестника прочел съобщение за съдбата на своя другар.

— Никога в живота си за нищо на света няма да се кача на самолет, нито на цепелин, а квартира ще си взема само в приземния етаж.

Това било твърдото му намерение и той устоял на него. Защото цепелини във Финландия не е имало никога. И ето това е цялата история.

— А сега май стана време за спане — каза старецът. — Разбъбрах се аз тук, у вас.

— А, не, драги, ти гледаш да се измъкнеш — рече бащата на Юсси, който забеляза, че нещо в разказа куца. — Ти май лошо се хвана. Това ли ти беше историята?

— Коя история?

— За строежа на укрепленията.

— Какъв строеж?

— На ония, дето искали със самолет да изкопаят дупка в земята.

— Аха, оная история ли? Тя е съвсем друга.

— Не може ли да я разправиш докрай? Още е рано за спане, нощта е дълга.

— Защо пък да не я разправа.

— Само че няма нужда да почваш отначало, продължавай оттам, дето долетял самолетът.

— Е защо пък точно от това място?

— Така.

— Аз се хващам на бас за десет хиляди рубли с когото и да било, че бомбите ще улучат мишената — извикал полковникът, както стоял на покрива.

Между присъстващите офицери имало един майор от авиацията, който никога не можел да устои на покана за бас. Полковникът трябвало да слезе от покрива, за да затвърдят баса с ръкостискане. Защото майорът не се решавал да се покатери чак толкова високо. Той бил човек, който обичал равната земя и от дете бил свикнал да си върви по нея. Все пак се опитал, но стигнал до третото стъпало на стълбата, след това затворил очи и слязъл.

Когато се дочуло бръмченето на самолета, полковникът чевръсто се покатерил отново на покрива и заудрял по него с ботушите така, че на всички страни се разхвърчали трески и керемиди. Стопаните доброволно се евакуирали, даже и кравите извели от обора. Още не било време за паша, едва началото на май. Но никой не искал да се изложи на опасността от бомбите. Ала полковникът седял яздовско на билото на покрива и се смеел така, че коремът му се трясъл, и гледал през бинокъла си в посоката на все повече усиливащото се бучене на мотора. За да може да обхване по-добре с поглед гората, до която имало три километра, той дори се изправил. Тоя човек явно не страдал от световъртеж. Другите офицери и жените им вече бягали през полето с развети пелерини. Дамите с техните тесни поли едва успявали да ги настигнат и така станало нужда двама офицери да подхванат от двете страни една дама и да тичат през полето, носейки и нея. Дамите се смеели и си подвиквали. След като компанията се отдалечила по своя преценка на достатъчно разстояние, спряла се зад една плевня. Офицерите изнесли отвътре бали сено, разстлали върху тях своите пелерини на една малка височинка и галантно помогнали на своите дами да се разположат.

Самолетът, незабелязано долетял до средата на небето под закрилата на оглушителния и ужасяващ шум на своя мотор, изведнъж се показал, като че внезапно изплувал от облак. Когато описал кръг над мястото, всички ясно видели в него пилота. Офицерите размахали фуражки с бурни възгласи на одобрение, а дамите махали с чадърчетата си. Те изпращали и въздушни целувки на смелия летец и

го викали по име, като че ли можел да ги чуе. „Сергей“ — повтаряли те.

След като направил почетния кръг, самолетът полетял обратно в същата посока, от която дошъл, направил завой, приближил се отново и хвърлил една бомба. Някои от работниците извикали, че летецът е паднал от самолета. Офицерите нервничели, но след това се раздал взрив, трясък и земята се вдигнала във въздуха като огромен облак, стигащ чак до върховете на дърветата. Няколко офицери се втурнали в посока на взрива, но бързо се върнали, когато им викнали, че втората бомба още не е хвърлена. Майорът, който се хванал на бас с полковника, човъркал с върха на ботуша си в торфената стена на плевнята. Той явно жалел за парите си, защото, когато облакът се послегнал, във въздуха трепкало огромно ято от парченца бяла хартия.

Самолетът направил втори почетен кръг и се върнал пак към изходната точка. Полковникът все още стоял на покрива на обора и размахвал фуражка. Самолетът се задал отново. Когато се приближил до целта, мъжете запушили ушите си с пръсти, а жените закрили лица с длани. Обаче пилотът не хвърлил втора бомба. Всички помислили, че той ще прави още един кръг или може би по някаква причина не може да откачи бомбата. Внезапно се чул трясък без някой да е видял нито че пада бомба, нито къде. Из околността не се забелязвало нищо. Изведнъж покривът на обора започнал да се надига по средата и всички видели как целият обор в миг се пръснал. Гредите се разхвърчали из въздуха и попадали по полето, плочките на покрива се вдигнали като голямо ято над къщата, сякаш прелетни птици, които се отправят в дългия си път. Това ято се спуснало обаче косо зад главната постройка на чифлика и когато тоя хаос улегнал, всички видели, че от обора нямало и следа.

Самолетът спокойно правел своя кръг и поклащал криле. На всички се струвало, че той ще падне: само това оставало. Зрителите тичали сега напърно през полето, за да видят с очи останките от обора. Офицерите не намерили време дори да подадат ръка на своите дами, за да станат, и те си седели зад плевнята, пищели и изпаднали почти в истерия, леели сълзи.

Единственият човек, който останал при тях, бил майорът. Той просто не можел да се откъсне от плевника, държал се за къшето в

пристъп на луд смях: нали не загубил десет хиляди рубли! Внезапно станал съвсем сериозен: съобразил, че ги е спечелил.

Оборът бил напълно сринат. Камъни от основите му още се търкаляли срещу офицерите и работниците, когато пристигнали тичешком. На полето до изкопа, в който паднала първата бомба, се образувала огромна яма: ако човек се спуснел вътре, оставало да се вижда само темето му. На дъното на тази яма лежал полковникът, както си бил в пълна униформа. За учудване на всички той изглеждал незасегнат, дори не бил изцапан. Но когато го повдигнали, не могли да го удържат, той се разтеглял и разпадал, свличайки се пак надолу в ямата. Хората, които са видели трупа му съвсем отблизо, разправяли, че единият му крак бил извит като буква „S“, когато го сложили на носилката. От покрива на обора до ямата полковникът прелетял близо четиристотин метра. Самолетът се скрил от погледите оттатък гората, макар че пилотът би постъпил най-умно, ако се блъснел в най-близкото дърво или отлетел зад граница. Защото не след дълго го докарали с белезници да види полковника. Сергей бил офицер и затова не го екзекутирали на място. Позволили му да даде обяснения. Той взел обора за втората си цел, тъй като бил заобиколен от бял кръг сняг и лед. През зимата непрекъснато изхвърляли с лопата от обора тор и стопанинът, подготвяйки се за пролетната оран, тъкмо откарал тора на полето. Така се бялнал снегът, останал неразтопен под купчината тор. А на единия край и пред обора в началото на зимата струпали елхови клони да съхнат. Клоните изгорили, а снегът под тях си стоял. След пускането на първата бомба хартиената мишена изчезнала. Пилотът наистина не би могъл да дойде до друго заключение, освен, че втората му цел е оборът. Попитали го дали не е забелязал полковника, който стоял на покрива? Естествено не го забелязал, от високо решително не може да се види полковник в сива униформа, изправен върху сив дървен покрив. Запитали го още знае ли какво му предстои да направи сега. Той очевидно знаел и кимнал с глава. След това се отдалечил зад тъжните останки на обора и си теглил куршума.

Укрепленията не могли да бъдат завършени през лятото, защото най-напред трябвало да построят нов обор и някои други постройки за стопанина на чифлика. Основите на жилищната сграда се разклатили, къщата се изместила с няколко метра и заплашвала да се срути. Значи, и тя трябвало да се възстанови. Стопанинът подал жалба в сената, или

другаде някъде, и искал да му се възстановят щетите. Тъй като не могли или не желали да му платят колкото искал, царят заповядал на мястото на повредените и разрушени сгради да се издигнат нови. Тогава стопанинът представил такива планове, като че ли ставало дума за благородническо имение. Той настоявал да му построят дори нова сауна вместо рухналата и нов плевник. Няма как, построили му ги, макар никой да не бил виждал в чифлика му две бани и два плевника. А сега можели да се видят. Дошла есен, после зима, дошла революцията и независимостта, и гражданската война, а укрепленията все си стояли недовършени. Вместо тях на възвишението се издигнала нова разкошна къща с дванадесет прозореца на фасадата. А на склона до нея две бани една до друга. Но за да не се възгордее съвсем стопанинът, построили новия плевник над стария, така че се виждал само един.

Бащата на Юсси, по стар навик, се разгневи:

— Тук лъжеш, опашати лъжи хвърляш! Не ти вярвам ни думица. Втори такъв лъжец като теб не може да се намери в цялата околност.

— Ако искаш, вярвай. Никой не те кара. Ще си малко завеян, ако мислиш, че трябва да вярваш на моите истории. Аз разправям само това, което съм виждал със собствените си очи.

— Лъжец на лъжците си ти — извика бащата на Юсси.

— Как можеш да ме убеждаваш, че съм лъжец? Дай доказателства. Разправи ни още веднъж историята, която току-що свърши, ама съвсем както си е била наистина. От всяка лъжлива история трябва да излиза и една истинска. А при тая няма друга истина, освен една. Сега повярва ли ми?

— Не.

— И не очаквах. А твоите думи „лъжец на лъжците“ ми спомнят младите години в околията Липери. Аз, кажи-речи, нямаше какво да търся там, исках да погледам как си избират нов пастор. Ония хора там приказват много смешно. Ако, да речем, един чифлик е голям и просторен, тогава те му викат „чифлик на чифлиците“. Така казват на всичко, което е голямо и богато. В същия чифлик имаха едър, силен бик, и то се знае, той беше „бик на биците“. А хубави стройни момичета имаха, чудо!

— Можеха да кажат за някого човек на човеците. А момите бяха чудо, чистокръвни женски, още съвсем невинни, мургави и с малки мустачки. В един чифлик имаше две такива. Сандра и Алиина. Полични жени няма никъде, казвам ви. Сандра беше по-горда и по-едра, тя беше два и половина метра, пък Алиина с два сантиметра и половина над трите метра...

Юсси се изсмя, но това не донесе нищо добро. Баща му стана разгневен и излезе от стаята, като блъсна вратата така, сякаш никога вече нямаше да се върне. Старецът смигна на своя кръщелник.

— Да, при такава хубавица момък с моя ръст трябваше доста да подскочи, за да попипа задните ѝ части, истина ли е?

— Самата истина — отвърна Юсси.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.